

WYROK TRYBUNAŁU (czwarta izba)

z dnia 24 listopada 2011 r.*

W sprawie C-404/09

mającej za przedmiot skargę o stwierdzenie, na podstawie art. 226 WE, uchybienia zobowiązaniom państwa członkowskiego, wniesioną w dniu 20 października 2009 r.,

Komisja Europejska, reprezentowana przez D. Recchia, F. Castilla de la Torrego oraz J.B. Laignelota, działających w charakterze pełnomocników, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona skarżąca,

przeciwko

Królestwu Hiszpanii, reprezentowanemu przez N. Díaz Abad, działającą w charakterze pełnomocnika, z adresem do doręczeń w Luksemburgu,

strona pozwana,

* Język postępowania: hiszpański.

TRYBUNAŁ (czwarta izba),

w składzie: J.C. Bonichot, prezes izby, A. Prechal (sprawozdawca) K. Schiemann, C. Toader i E. Jarašiūnas, sędziowie,

rzecznik generalny: J. Kokott,
sekretarz: A. Calot Escobar,

uwzględniając procedurę pisemną,

po zapoznaniu się z opinią rzecznika generalnego na posiedzeniu w dniu 28 czerwca 2011 r.,

wydaje następujący

Wyrok

- 1 W skardze Komisja Wspólnot Europejskich wnosi do Trybunału o stwierdzenie, że:
 - zezwalając na eksploatację kopalni odkrywkowych „Fonfría”, „Nueva Julia” i „Ladrones” bez uzależnienia wydania tego zezwolenia od oceny, która pozwoliłaby określić, opisać i ocenić w sposób odpowiedni bezpośrednio, pośrednio i kumulatywne skutki istniejących przedsięwzięć dotyczących eksploatacji kopalni odkrywkowych,

Królestwo Hiszpanii naruszyło zobowiązania ciążące na nim na mocy art. 2, 3 i 5 ust. 1 i 3 dyrektywy Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dz.U. L 175, s. 40), zmienionej dyrektywą Rady 97/11/WE z dnia 3 marca 1997 r. (Dz.U. L 73, s. 5) (zwanej dalej „zmienioną dyrektywą 85/337”);

- od roku 2000, w którym sklasyfikowano „Alto Sil” jako obszar specjalnej ochrony (zwany dalej „OSO”) na podstawie dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa (Dz.U. L 103, s. 1) zmienionej dyrektywą Komisji 97/49/WE z dnia 29 lipca 1997 r. (Dz.U. L 223, s. 9) (zwanej dalej „dyrektywą ptasią”),

- zezwalając na eksploatację kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i „Ladrones” bez uzależnienia tego zezwolenia od właściwej oceny skutków tych projektów, a w każdym razie bez przestrzegania warunków pozwalających na realizację projektu pomimo wiążącego się z nim zagrożenia dla głuszca zwyczajnego (*Tetrao urogallus*) – stanowiącego jedno z bogactw naturalnych uzasadniających sklasyfikowanie obszaru „Alto Sil” jako OSO – co mogło nastąpić w braku alternatywnych rozwiązań, ze względu na istnienie nadrzędnego interesu publicznego i po podaniu do wiadomości Komisji środków kompensacyjnych koniecznych dla zagwarantowania spójności z Siecią Natura 2000, oraz

- powstrzymując się od podjęcia środków koniecznych dla uniknięcia pogorszenia się siedlisk, w tym siedlisk gatunków, a także uniknięcia poważnego niepokojenia głuszca zwyczajnego, którego obecność na tym obszarze była powodem wyznaczenia OSO, spowodowanych prowadzeniem działalności przez „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia”,

Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do OSO „Alto Sil” zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 6 ust. 2–4 dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz.U. L 206, s. 7) (zwaney dalej „dyrektywą siedliskową”), w związku z art. 7 tej dyrektywy;

- od stycznia 1998 r., nie podejmując w stosunku do działalności wydobywczej kopalni „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría” i „Nueva Julia” środków koniecznych dla ochrony znaczenia przyrodniczego, jakie na poziomie krajowym przedstawiał obszar „Alto Sil”, proponowany na podstawie dyrektywy siedliskowej jako teren mający znaczenie dla Wspólnoty (zwany dalej „TZW”), Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do proponowanego terenu „Alto Sil” zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy wspomnianej dyrektywy, zgodnie z jej wykładnią dokonaną przez Trybunał Sprawiedliwości w wyrokach z dnia 13 stycznia 2005 r. w sprawie C-117/03 Dragaggi i in., Zb.Orz. s. I-167 oraz z dnia 14 września 2006 r. w sprawie C-244/05 Bund Naturschutz in Bayern i in., Zb.Orz. s. I-8445).

- od grudnia 2004 r.,

- zezwalając na działalność wydobywczą kopalni odkrywkowych (w przypadku kopalni „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría” i „Nueva Julia”), które mogły mieć znaczący wpływ na bogactwa naturalne będące powodem wyznaczenia TZW „Alto Sil”, bez właściwej oceny możliwego oddziaływania owych kopalni odkrywkowych, a w każdym razie bez przestrzegania warunków pozwalających na realizację projektu pomimo zagrożenia, jakie stanowi on dla bogactw naturalnych tego obszaru, co mogło nastąpić w braku alternatywnych rozwiązań, ze względu na istnienie nadrzędnego interesu publicznego i pod warunkiem podania do wiadomości Komisji środków kompensacyjnych koniecznych dla zagwarantowania spójności z Siecią Natura 2000, oraz

- powstrzymując się od podjęcia środków koniecznych dla uniknięcia pogorszenia się siedlisk, w tym siedlisk gatunków, a także uniknięcia poważnego niepokojenia tych gatunków powodowanego przez kopalnie „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría”, „Nueva Julia” i „Ampliación de Feixolín”,

Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do TZW „Alto Sil” zobowiązaniom ciężącym na nim na mocy art. 6 ust. 2, 3, i 4 dyrektywy siedliskowej.

Ramy prawne

Zmieniona dyrektywa 85/337

- 2 Zgodnie z art. 2 ust. 1 zmienionej dyrektywy 85/337:

„Państwa członkowskie przyjmują wszystkie niezbędne środki, aby zapewnić, że przedsięwzięcia mogące znacząco oddziaływać na środowisko naturalne, między innymi z powodu ich charakteru, rozmiarów lub lokalizacji podlegają wymaganiom w celu uzyskania zezwolenia na inwestycję i ocenie w odniesieniu do ich skutków, przed udzieleniem zezwolenia. Przedsięwzięcia te określa art. 4”

3 Artykuł 3 wspomnianej dyrektywy stanowi:

„Ocena wpływu na środowisko określa, opisuje i ocenia we właściwy sposób dla każdego indywidualnego przypadku i zgodnie z art. 4–11, bezpośrednie i pośrednie skutki przedsięwzięcia dla następujących elementów:

— istot ludzkich, fauny i flory;

— gleby, wód, powietrza, klimatu i krajobrazu;

— dóbr materialnych i dziedzictwa kultury;

— oddziaływania między elementami wymienionymi w tiret pierwszym, drugim i trzecim”.

4 Artykuł 4 ust. 1 zmienionej dyrektywy 85/337 uściśla, że „z zastrzeżeniem art. 2 ust. 3 przedsięwzięcia wymienione w załączniku I podlegają ocenie zgodnie z art. 5–10”.

5 Załącznik I do zmienionej dyrektywy 85/337 zawiera spis przedsięwzięć podlegających przepisom art. 4 ust. 1. Punkt 19 tego załącznika obejmuje „kamieniołomy i kopalnie odkrywkowe w przypadku gdy powierzchnia zakładów przekracza 25 ha lub wydobycia torfu w zakładzie o powierzchni przekraczającej 150 ha”.

- 6 Co się tyczy pozostałych rodzajów projektów, art. 4 ust. 2 zmienionej dyrektywy stanowi:

„Z zastrzeżeniem art. 2 ust. 3, przedsięwzięcia wymienione w załączniku II, państwa członkowskie określają za pomocą:

a) badania indywidualnego,

lub

b) progów lub kryteriów ustalonych przez państwo członkowskie, czy przedsięwzięcie podlega ocenie zgodnie z art. 5–10.

Państwa członkowskie mogą postanowić o stosowaniu obydwu procedur, określonych w lit. a) i b).

[...]”

- 7 Wśród przedsięwzięć podlegających przepisom art. 4 ust. 2 tej dyrektywy w pkt 13 załącznika II też wymienione są „wszelkie zmiany bądź rozbudowa przedsięwzięć wymienionych w załączniku I lub II, już zatwierdzonych, zrealizowanych lub będących w trakcie realizacji, które mogą [mieć] znaczące niekorzystne oddziaływanie na środowisko naturalne”.

8 Artykuł 5 zmienionej dyrektywy 85/337 stanowi:

„1. W przypadku przedsięwzięć, które stosownie do art. 4 muszą podlegać ocenie wpływu na środowisko zgodnie z art. 5-10, państwa członkowskie przyjmują środki niezbędne do zapewnienia, że wykonawca dostarczy we właściwej formie informacje wyszczególnione w załączniku IV w zakresie, w jakim:

- a) państwa członkowskie uznają, że te informacje są odpowiednie dla danego etapu procedury zezwolenia i dla szczególnych cech określonego przedsięwzięcia lub typu przedsięwzięcia oraz dla cech środowiskowych, które mogą być naruszone;
- b) państwa członkowskie uznają, że można w sposób uzasadniony żądać od wykonawcy zebrania takich informacji, uwzględniając między innymi obecny stan wiedzy i metody oceny.

[...]

3. Informacje, które mają być dostarczone przez wykonawcę zgodnie z ust. 1, zawierają co najmniej:

- opis przedsięwzięcia zawierający informacje o miejscu, projekcie i wielkości przedsięwzięcia,
- opis środków przewidzianych w celu uniknięcia, zmniejszenia i jeżeli to możliwe, naprawienie poważnych niekorzystnych skutków,

- dane wymagane do rozpoznania i oszacowania głównych skutków, które mogą być spowodowane w środowisku przez to przedsięwzięcie,

- zarys zasadniczych alternatywnych rozwiązań rozważanych przez wykonawcę, łącznie ze wskazaniem głównych powodów dokonanego przez niego wyboru, uwzględniającego skutki środowiskowe,

- podsumowanie w języku nietechnicznym informacji wymienionych w poprzednich tiret.

[...]"

- 9 Załącznik IV do zmienionej dyrektywy 85/337 wyjaśnia bardziej szczegółowo, jakie informacje powinny zostać dostarczone zgodnie z art. 5 ust. 1 tej dyrektywy:

„1. Opis przedsięwzięcia obejmujący w szczególności:

- opis cech fizycznych przedsięwzięcia i wymagań użytkowania terenu w czasie poszczególnych faz budowy i eksploatacji,

- opis głównych cech procesów produkcyjnych, na przykład rodzaju i ilości używanych materiałów,

— ocena typu i ilości spodziewanych pozostałości i emisji (zanieczyszczeń wody, powietrza i gleby, hałasu, wibracji, światła, ciepła, promieniowania itp.) wynikających z funkcjonowania wnioskowanego przedsięwzięcia.

2. Zarys głównych alternatywnych rozwiązań rozpatrzonych przez wykonawcę, włącznie ze wskazaniem głównych powodów dokonanego przez niego wyboru, uwzględniającego skutki środowiskowe.

3. Opis aspektów środowiska, na które może w znaczący sposób oddziaływać wnioskowane przedsięwzięcie, obejmujący w szczególności zaludnienie, faunę, florę, glebę, wodę, powietrze, czynniki klimatyczne, dobra materialne, włącznie z dziedzictwem architektonicznym i archeologicznym, krajobraz oraz wzajemne oddziaływanie między tymi czynnikami.

4. Opis możliwych znaczących skutków środowiskowych wnioskowanego przedsięwzięcia wynikających z:

— istnienia inwestycji,

— korzystania z zasobów naturalnych,

— emisji zanieczyszczeń, tworzenia uciążliwości i unieszkodliwiania odpadów,

oraz informacj[ę] wykonawcy odnośnie do prognozowania metod zastosowanych w celu oceny skutków wywieranych na środowisko.

5. Opis środków przewidzianych w celu zapobiegania, zmniejszenia oraz tam gdzie to możliwe kompensowania znaczących, szkodliwych skutków wywieranych na środowisko.

 6. Nietechniczne podsumowanie informacji przekazanych zgodnie z powyższymi pozycjami.

 7. Wskazanie trudności (niedostatków technicznych lub braku specjalistycznej wiedzy), które wykonawca napotkał przy zestawieniu wymaganych informacji”.
- 10 Co się tyczy terminu „opis” występującego w pkt 4 załącznika IV, załącznik ten wyjaśnia, że „[o]pis ten powinien obejmować bezpośrednie i wszelkie [i, w razie potrzeby] pośrednie, wtórne, kumulatywne, krótko-, średnio- i długookresowe, stałe i czasowe, pozytywne i negatywne skutki przedsięwzięcia”.

Dyrektywa ptasia

- 11 Artykuł 4 ust. 1 i 2 stanowi, że państwa członkowskie klasyfikują jako OSP obszary najbardziej odpowiednie do zachowania gatunków ptaków wymienionych w załączniku I do tej dyrektywy i ptaków wędrownych.
- 12 W załączniku I do dyrektywy ptasiej wymieniony jest w szczególności głuszczyk zwyczajny (*Tetrao urogallus*).

- 13 Artykuł 4 ust. 1 dyrektywy ptasiej wyjaśnia, z jakiej ochrony korzystają OSO:

„W odniesieniu do obszarów ochrony, określonych w ust. 1 i 2, państwa członkowskie podejmują właściwe kroki w celu uniknięcia powstawania zanieczyszczenia lub pogorszenia warunków naturalnych siedlisk lub jakichkolwiek zakłóceń wpływających na ptactwo, o ile będą mieć one znaczenie w odniesieniu do celów niniejszego artykułu. Państwa członkowskie dążą również do uniknięcia powstawania zanieczyszczenia lub pogorszenia warunków naturalnych siedlisk poza tymi obszarami ochrony”.

Dyrektywa siedliskowa

- 14 Zgodnie z motywem szóstym dyrektywy siedliskowej „w celu odtworzenia lub zachowania siedlisk przyrodniczych i gatunków, objętych zakresem zainteresowania Wspólnoty, we właściwym stanie ochrony, konieczne jest wyznaczenie specjalnych obszarów ochrony w celu stworzenia spójnej europejskiej sieci ekologicznej zgodnie z wyznaczonym harmonogramem”.

- 15 Motyw siódmy tej dyrektywy brzmi następująco:

wszelkie wyznaczone obszary, w tym obszary sklasyfikowane obecnie lub w przyszłości jako obszary specjalnej ochrony zgodnie z dyrektywą [ptasią], będą musiały zostać włączone do spójnej europejskiej sieci ekologicznej.

- 16 W motywie dziesiątym dyrektywy siedliskowej zostało wskazane, że „należy dokonać odpowiedniej oceny każdego planu lub programu mogącego mieć istotny wpływ na

cele w zakresie ochrony terenu, który został wyznaczony lub też zostanie wyznaczony w przyszłości”.

17 Artykuł 3 dyrektywy siedliskowej przewiduje:

„1. Zostanie stworzona spójna europejska sieć ekologiczna specjalnych obszarów ochrony, pod nazwą Natura 2000. Ta sieć, złożona z terenów, na których znajdują się typy siedlisk przyrodniczych wymienione w załączniku I i siedliska gatunków wymienione w załączniku II, umożliwi zachowanie tych typów siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków we właściwym stanie ochrony w ich naturalnym zasięgu lub, w stosownych przypadkach, ich odtworzenie.

Sieć Natura 2000 obejmie specjalne obszary ochrony sklasyfikowane przez państwa członkowskie zgodnie z dyrektywą [ptasią].

2. Każde państwo członkowskie bierze udział w tworzeniu Natury 2000 proporcjonalnie do występowania na jego terytorium typów siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, o których mowa w ust. 1. W tym celu każde państwo członkowskie wyznacza, zgodnie z art. 4, tereny stanowiące specjalne obszary ochrony przy uwzględnieniu celów określonych w ust. 1.

[...]”

18 Artykuł 4 omawianej dyrektywy stanowi:

„1. Na podstawie kryteriów określonych w załączniku III (etap 1) oraz stosownych informacji naukowych każde państwo członkowskie proponuje wykaz terenów, wskazując, które typy siedlisk przyrodniczych z załącznika I i które gatunki z załącznika II są rodzime w odniesieniu do terytorium, na którym tereny się znajdują. [...]

Niniejszy wykaz zostaje przekazany Komisji w ciągu trzech lat od notyfikacji niniejszej dyrektywy, wraz z informacją na temat każdego terenu. [...]

2. Na podstawie kryteriów określonych w załączniku III (etap 2) i w ramach zarówno każdego z pięciu regionów biogeograficznych wymienionych w art. 1 lit. c) ppkt iii), jak i całego terytorium określonego w art. 2 ust. 1, Komisja, w porozumieniu z każdym państwem członkowskim, opracowuje projekt wykazu [TZW], oparty o wykazy poszczególnych państw członkowskich, wskazujący te tereny, które utraciły jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym.

[...]

Wykaz terenów wybranych jako [TZW], określający te spośród nich, które obejmują jeden lub więcej typów siedlisk przyrodniczych albo jeden lub więcej gatunków o znaczeniu priorytetowym, zostaje przyjęty przez Komisję zgodnie z procedurą określoną w art. 21.

[...]

4. Po zatwierdzeniu [TZW] zgodnie z procedurą określoną w ust. 2 zainteresowane państwa członkowskie możliwie najszybciej [...] wyznaczają ten teren jako specjalny obszar ochrony [...].

5. Wraz z umieszczeniem terenu w wykazie określonym w ust. 2 akapit trzeci podlega on przepisom art. 6 ust. 2, 3 i 4”.

19 Artykuł 6 ust. 2–4 dyrektywy siedliskowej stanowi:

„2. Państwa członkowskie podejmują odpowiednie działania w celu uniknięcia na specjalnych obszarach ochrony pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również w celu uniknięcia niepokojenia gatunków, dla których zostały wyznaczone takie obszary, o ile to niepokojenie może mieć znaczenie w stosunku do celów niniejszej dyrektywy”.

3. Każdy plan lub przedsięwzięcie, które nie jest bezpośrednio związane lub konieczne do zagospodarowania terenu, ale które może na nie w istotny sposób oddziaływać, zarówno oddzielnie, jak i w połączeniu z innymi planami lub przedsięwzięciami, podlega odpowiedniej ocenie jego skutków dla danego terenu z punktu widzenia założeń jego ochrony. W świetle wniosków wynikających z tej oceny oraz bez uszczerbku dla przepisów ust. 4 właściwe władze krajowe wyrażają zgodę na ten plan lub przedsięwzięcie dopiero po upewnieniu się, że nie wpłynie on niekorzystnie na dany teren oraz, w stosownych przypadkach, po uzyskaniu opinii całego społeczeństwa.

4. Jeśli pomimo negatywnej oceny skutków dla danego terenu oraz braku rozwiązań alternatywnych, plan lub przedsięwzięcie musi jednak zostać zrealizowane z powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego, w tym interesów mających charakter społeczny lub gospodarczy, państwo

członkowskie stosuje wszelkie środki kompensujące konieczne do zapewnienia ochrony ogólnej spójności Natury 2000. O przyjętych środkach kompensujących państwo członkowskie informuje Komisję.

Jeżeli dany teren obejmuje typ siedliska przyrodniczego lub jest zamieszkały przez gatunek o znaczeniu priorytetowym, jedyne względy, na które można się powołać, to względy odnoszące się do zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa publicznego, korzystnych skutków o podstawowym znaczeniu dla środowiska lub, po wyrażeniu opinii przez Komisję, innych powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego.”

²⁰ Artykuł 7 dyrektywy siedliskowej przewiduje:

„Obowiązki wynikające z art. 6 ust. 2, 3 i 4 niniejszej dyrektywy zastępują wszelkie obowiązki wynikające z art. 4 ust. 4 zdanie pierwsze dyrektywy 79/409/EWG w odniesieniu do obszarów sklasyfikowanych zgodnie z art. 4 ust. 1 tej dyrektywy lub uznanych w podobny sposób na mocy art. 4 ust. 2, poczynając od daty wykonania niniejszej dyrektywy albo od daty klasyfikacji lub uznania przez państwo członkowskie na mocy dyrektywy 79/409/EWG, gdy ta ostatnia data jest późniejsza”.

²¹ Załącznik IV do dyrektywy siedliskowej, zatytułowany „Gatunki roślin i zwierząt ważnych dla wspólnoty, które wymagają ścisłej ochrony” w lit a) wymienia niedźwiedzia brunatnego (*Ursus arctos*) jako gatunek o znaczeniu priorytetowym.

Okoliczności faktyczne leżące u podstaw sporu i postępowanie poprzedzające wniesienie skargi

- 22 Obszar „Alto Sil”, położony w północnozachodniej części regionu Kastylii i Leonu, w pobliżu regionów Galicji i Asturii, obejmuje powierzchnię przekraczającą 43 000 ha w górnym biegu rzeki Sil.
- 23 W styczniu 1998 r. Królestwo Hiszpanii, zgodnie z art. 4 ust. 1 dyrektywy siedliskowej zaproponowało ten obszar jako TZW.
- 24 Z dniem 1 stycznia 2000 r. na podstawie dyrektywy ptasiej to państwo członkowskie wyznaczyło ponadto ten obszar jako OSO ze względu na występowanie na nim szeregu gatunków ptaków wymienionych w załączniku I do tej dyrektywy, w tym populacji lęgowej głuszca zwyczajnego.
- 25 W dniu 7 grudnia 2004 r. decyzją 2004/813/WE przyjmującą, na mocy dyrektywy 92/43, wykaz terenów atlantyckiego regionu biogeograficznego mających znaczenie dla Wspólnoty (Dz.U. L 387, s. 1), Komisja umieściła obszar „Alto Sil” w tym wykazie pod numerem ES 0000210.
- 26 W standaryzowanym formularzu zawierającym dane dotyczące tego obszaru przekazanym Komisji przez Królestwo Hiszpanii przy zgłoszeniu tego obszaru jako TZW wskazano m.in. obecność 10–15 niedźwiedzi brunatnych oraz 42–47 samców kanta-bryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego (*Tetrao urogallus cantabricus*)

- 27 W formularzu tym wymienione zostały między innymi następujące typy siedlisk:
- 4030 – Europejskie suche wrzosowiska (50% obszaru),
 - 4090 – Endemiczne górskie, śródziemnomorskie wrzosowiska z kolcolistem (6% obszaru),
 - 6160 – Iberyjskie górskie murawy z *Festuca indigesta* na podłożu krzemionkowym (1% obszaru),
 - 8230 – Pionierska roślinność na powierzchniach skalnych o podłożu krzemianowym *Sedo-Scleranthion* lub *Sedo albi-Veronicion dillenii* (13% obszaru) oraz
 - 9230 – Galicyjsko-portugalskie lasy dębowe z *Quercus robur* oraz *Quercus pyrenaica* (6% obszaru).
- 28 Wskazano tam również, że na tym obszarze występuje populacja gatunku głuszca zwyczajnego o znaczeniu regionalnym (50% samców autonomicznego autonomicznego regionu Kastylii i Leonu) i krajowym (2% samców występujących na terytorium hiszpańskim).
- 29 Według informacji zawartych w tym formularzu podatność na zagrożenia tego obszaru „jest zasadniczo spowodowana przez kopalnie odkrywkowe”.

- 30 W 2001 roku Komisja została powiadomiona o istnieniu szeregu kopalni odkrywkowych węgla kamiennego, zarządzanych przez przedsiębiorstwo *Minero Siderúrgica de Ponferrada SA*, obecnie noszące nazwę *Coto Minero Cantábrico SA*, które znajdują się na obszarze „Alto Sil” lub w jego bezpośrednim sąsiedztwie.
- 31 Z akt postępowania wynika, że kopalnie odkrywkowe węgla kamiennego, których postępowanie to dotyczy, można podzielić na dwie grupy.
- 32 Pierwsza grupa kopalni znajduje się na północ od rzeki Sil i regionu Villablino (kopalnie zwane dalej łącznie „kopalniami północnymi”). Wszystkie te kopalnie są położone wewnątrz obszaru „Alto Sil”.
- 33 Przede wszystkim chodzi o kopalnię odkrywkową nosząca nazwę „Feixolín”, na którą w dniu 1 stycznia 1986 r. zostało wydane zezwolenie obejmujące teren o powierzchni 95,86 ha i która była czynna w latach 2000–2008. Obecnie przechodzi ona okres „rekultywacji”.
- 34 Do grupy kopalni północnych należy również kopalnia odkrywkowa o nazwie „Ampliación de Feixolín”, w przypadku której planowane wydobycie obejmuje całkowity teren o powierzchni 93,9 ha.
- 35 W odniesieniu do tej kopalni władze hiszpańskie orzekły w dniu 9 listopada 2009 r. karę i zarządziły zastosowanie szeregu środków, ponieważ w tej kopalni na terenie o powierzchni 35,24 ha było już prowadzone wydobycie, pomimo że nie zostało na nie jeszcze wydane zezwolenie.

- 36 W dniu 11 czerwca 2009 r. zostało jednak wydane zezwolenie na prowadzenie wydobycia w tej kopalni na części terenu planowanego wydobycia, to znaczy na obszarze o powierzchni 39,62 ha. W dniu 7 października 2009 r. nakazano podjęcie środków mających na celu ograniczenie i zrównoważenie skutków tego wydobycia dla środowiska naturalnego.
- 37 Trzecia kopalnia północna nosi nazwę „Fonfría”. Zajmuje ona obszar 350 hektarów i zezwolenie na nią zostało wydane w dniu 21 lipca 1999 r. Wydobycie węgla kamiennego w tym miejscu trwało od stycznia 2001 r. i zostało zakończone w grudniu 2010 r.
- 38 Na południe od rzeki Sil i w południowozachodniej części gminy Villaseca de Laciana znajdują się pozostałe kopalnie odkrywkowe węgla kamiennego, których dotyczy niniejsze postępowanie (zwane dalej łącznie „kopalniami południowymi”).
- 39 Przede wszystkim chodzi o grupę kopalni o nazwie „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, które obejmują obszar 196 ha. Zezwolenia na działalność tych kopalni zostały wydane w latach 1984–2002. W większości z nich od 2002 r. nie prowadzi się już wydobycia. Obecnie w znacznej mierze zostały one poddane „rewitalizacji”.
- 40 Następnie należy wymienić kopalnię o nazwie „Nueva Julia”, na której eksploatację zostało wydane w dniu 16 września 2003 r. zezwolenie dla obszaru o całkowitej powierzchni 405 ha i w której wydobycie jest prowadzone od roku 2006.
- 41 Wreszcie zezwolenie na eksploatację kopalni „Ladrones” zostało wydane w dniu 24 grudnia 2003 r. dla obszaru o całkowitej powierzchni 117 ha. Wydobycie w tej kopalni jeszcze się nie rozpoczęło.

- 42 Wszystkie kopalnie południowe położone są bezpośrednio obok siebie. Spośród tych kopalni jedynie „Ladrones” leży w granicach TZW „Alto Sil”, pozostałe znajdują się na zewnętrznej granicy tego TZW.
- 43 Uważając, że w odniesieniu do tych kopalni władze hiszpańskie uchybiły zobowiązaniom ciążącym na nich na mocy zmienionej dyrektywy 85/337 i dyrektywy siedliskowej, Komisja w dniu 18 lipca 2003 r. skierowała do Królestwa Hiszpanii wezwanie do usunięcia uchybienia
- 44 Zważywszy w szczególności, że ocena oddziaływania na środowisko nie uwzględniała w wystarczającym stopniu możliwego niepokojenia niedźwiedzia brunatnego i że łączne skutki powodowane przez kopalnie nie zostały wzięte pod uwagę w wystarczającym stopniu, Komisja, po zapoznaniu się z uwagami Królestwa Hiszpanii przedstawionymi w odpowiedzi na wezwanie do usunięcia uchybień, w dniu 22 grudnia 2004 r. skierowała do tego państwa członkowskiego uzasadnioną opinię.
- 45 W odpowiedzi Królestwo Hiszpanii przedłożyła m.in. opracowanie (zwane dalej „opracowaniem z 2005 r.”), w którym oceniono oddziaływanie różnych przedsięwzięć i zaproponowano środki ochrony tego obszaru.
- 46 W celu uwzględnienia w szczególności ww. wyroków w sprawie Dragaggi i in. oraz w sprawie Bund Naturschutz in Bayern i in. przeciwko Komisji, w dniu 29 lutego 2008 r. Komisja skierowała do Królestwa Hiszpanii uzupełniające wezwanie do usunięcia uchybień.
- 47 Królestwo Hiszpanii odpowiedziało na nią pismem z dnia 7 maja 2008 r., wskazując w szczególności brak poważnych zakłóceń środowiska naturalnego, które mogłyby zostać przypisane kopalniom odkrywkowym. Jednocześnie poinformowało o zamiarze opracowania strategicznego planu umożliwiającego dostosowanie dalszej

działalności kopalni odkrywkowych wewnątrz obszaru „Alto Sil” do systemu ochrony bogactw naturalnych ustanowionego przez prawo wspólnotowe.

- 48 W dniu 1 grudnia 2008 r. Komisja wystosowała uzupełniającą uzasadnioną opinię, w której powtórzyła zarzuty zawarte w uzupełniającym wezwaniu do usunięcia uchybień i wezwała Królestwo Hiszpanii do zastosowania się do tej opinii w terminie dwóch miesięcy od jej otrzymania.
- 49 Uważając, w szczególności ze względu na uwagi i dokumenty przedstawione przez Królestwo Hiszpanii w odpowiedzi na uzupełniającą uzasadnioną opinię, że sytuacja w dalszym ciągu była niezadowalająca, Komisja wniosła skargę w niniejszej sprawie.

W przedmiocie wniosku o przeprowadzenie środka dowodowego i, tytułem ewentualnym, o zarządzenie otwarcia procedury ustnej na nowo

- 50 Pismem złożonym w sekretariacie Trybunału w dniu 15 lipca 2011 r. Królestwo Hiszpanii zwróciło się do Trybunału o przeprowadzenie środka dowodowego, zgodnie z art. 60 regulaminu postępowania przed Trybunałem, oraz – tytułem ewentualnym – o zarządzenie otwarcia procedury ustnej na nowo, na podstawie art. 61 tego regulaminu.
- 51 Na poparcie swojego wniosku Królestwo Hiszpanii podniosło, że wbrew temu, co w opinii stwierdziła rzecznik generalna, z akt sprawy nie wynika – co zresztą zostało wskazane przez to państwo członkowskie w odpowiedzi na skargę i w duplice – że w kopalniach odkrywkowych węgla kamiennego „Ampliación de Feixolín” i „Ladrones” prowadzone były działania w zakresie eksploatacji.

- 52 Zdaniem Królestwa Hiszpańskiego chodzi o niedokładnie odpowiadające prawdzie założenia faktyczne, na podstawie których rzecznik generalna przeprowadziła swoją analizę.
- 53 Królestwo Hiszpanii złożyło do Trybunału wnioski o umożliwienie mu przedstawienia nowych dowodów dotyczących sytuacji faktycznej kopalni odkrywkowych „Ampliación de Feixolín” i „Ladrones” oraz, tytułem ewentualnym, o zarządzenie otwarcia procedury ustnej na nowo.
- 54 W tym względzie należy stwierdzić, w pierwszej kolejności, że z akt postępowania, w szczególności z tabeli zatytułowanej „kopalnie”, która znajduje się na s. 50 opracowania z 2005 r. wynika, że w kopalni odkrywkowej „Ampliación de Feixolín” miały miejsce pewne działania w zakresie wydobycia, które doprowadziły do zniszczenia siedlisk, a w szczególności 19,9 ha siedliska 9230 – galicyjsko-portugalskich lasów dębowych z *Quercus robur* oraz *Quercus pyrenaica*. Choć z akt postępowania wynika, że decyzją z dnia 9 listopada 2009 r. eksploatującemu ją podmiotowi nakazane zostało zaprzestanie eksploatacji tej kopalni i został on ukarany za rozpoczęcie jej bez uprzedniego otrzymania zezwolenia, niemniej jednak eksploatacja w rzeczywistości miała miejsce na terenie o powierzchni 35,24 ha. Zostało to zresztą potwierdzone w raporcie oględzin na miejscu przedstawionym przez Królestwo Hiszpanii w załączniku do duplikacji, w którym stwierdzono, że choć wydaje się, iż w tym miejscu wydobycie węgla nie było dokonywane, inne działania doprowadziły tam do zniszczenia roślinności.
- 55 W drugiej kolejności, wbrew twierdzeniom Królestwa Hiszpanii, z opinii rzecznika generalnego nie wynika, żeby opierał się on na założeniu, iż kopalnia odkrywkowa „Ladrones” była już eksploatowana. Przeciwnie, zbadane przez rzecznik generalną zarzuty podnoszone przez Komisję w stosunku do tej kopalni dotyczą uchybień, do których należy wadliwa ocena oddziaływania kopalni na środowisko. W odróżnieniu od innych zarzutów, te zarzuty odnoszą się zatem do postępowania w sprawie

wydania zezwolenia na działalność tej kopalni, nie zaś do ewentualnych działań eksploatacyjnych na jej terenie.

- 56 Dlatego też nie jest konieczne nakazanie przeprowadzenia środka dowodowego, o które wnosi Królestwo Hiszpanii.
- 57 Co się tyczy złożonego tytułem ewentualnym wniosku o zarządzenie otwarcia procedury ustnej na nowo, należy przypomnieć, że Trybunał może z urzędu, na wniosek rzecznika generalnego lub na wniosek stron zarządzić otwarcie procedury ustnej na nowo, stosownie do art. 61 regulaminu postępowania, jeżeli uzna, że sprawa nie została dostatecznie wyjaśniona lub że podstawą rozstrzygnięcia będzie argument, który nie był przedmiotem dyskusji stron (zob. w szczególności wyroki: z dnia 16 grudnia 2008 r. w sprawie C-210/06 *Cargtesio*, Zb.Orz. s. I-9641, pkt 46; z dnia 26 maja 2011 r. w sprawie C-306/08 *Komisja przeciwko Hiszpanii*, Zb.Orz. s. I-4541, pkt 60).
- 58 Z kolei statut Trybunału Sprawiedliwości Unii Europejskiej oraz jego regulamin postępowania nie dają stronom możliwości przedkładania uwag w odpowiedzi na opinię przedstawioną przez rzecznika generalnego (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie *Komisja przeciwko Hiszpanii*, pkt 61).
- 59 W niniejszej sprawie, po wysłuchaniu opinii rzecznika generalnego, Trybunał uważa, że dysponuje w niniejszej sprawie wszelkimi danymi niezbędnymi do rozstrzygnięcia zawisłego przed nim sporu i że podstawą rozstrzygnięcia tego sporu nie będzie argument, który nie był przedmiotem dyskusji przed Trybunałem. Dlatego też nie ma potrzeby otwierania procedury ustnej na nowo.

W przedmiocie skargi

W przedmiocie zarzutu pierwszego, dotyczącego nieprzestrzegania art. 2, 3 i 5 ust. 1 i 3 zmienionej dyrektywy 85/337 w odniesieniu do oceny oddziaływania na środowisko przez kopalnie odkrywkowe „Fonfría”, „Nueva Julia” i „Ladrones”.

Argumentacja stron

- ⁶⁰ W ramach zarzutu pierwszego Komisja podnosi, że oceny oddziaływania na środowisko dotyczące kopalni „Fonfría”, „Nueva Julia” i „Ladrones” zawierały istotne braki, ze względu na które były niewłaściwe i niezgodne ze zmienioną dyrektywą 85/337.
- ⁶¹ W tym względzie Komisja powołuje się na pkt 4 w załączniku IV do tej dyrektywy, a w szczególności do przypisu dotyczącego występującego w tym punkcie terminu „opis”, z którego wynika, że przedsięwzięciom wchodzącym w zakres stosowania tej dyrektywy powinien towarzyszyć opis ich istotnych skutków dla środowiska, przedstawiający ich skutki „bezpośrednie, pośrednie, kumulatywne, krótko-, średnio- i długookresowe, stałe i czasowe”.
- ⁶² Komisja wywnioskowała na tej podstawie, że w tym przypadku oceny oddziaływania eksploatacji przedmiotowych kopalni na środowisko powinny obejmować analizę kumulatywnego poważnego oddziaływania, jakie mogło powodować sąsiedztwo kilku kopalni odkrywkowych eksploatowanych jednocześnie w dolinie Laciana.

Tymczasem opracowanie z 2005 r. potwierdziło, że taka analiza nie została przeprowadzona przed wydaniem zezwolenia na trzy omawiane kopalnie.

63 Co więcej, Komisja wskazuje następujące konkretne uchybienia w ocenach oddziaływania na środowisko dotyczących trzech kopalni, do których odnosi się ten zarzut:

- co się tyczy kopalni „Fonfría”, nic w pierwotnej ocenie nie wskazywało, że została przeprowadzona ocena możliwego niepokojenia głuszca zwyczajnego, mimo iż władze miały świadomość występowania tego gatunku na tokowisku znajdującym się w sąsiedztwie obszarów wydobywania kopalni. Co więcej, opracowanie z 2005 r. stwierdza bez dodatkowych wyjaśnień, że kopalnia ta znajduje się na terenie planowanego odtworzenia populacji niedźwiedzia brunatnego;
- mimo że kopalnia „Ladrones” znajduje się bardzo blisko tokowisk głuszca zwyczajnego, co uzasadnia wyznaczenie obszaru krytycznego w planie odtworzenia tego gatunku, żaden element nie wskazuje, aby jego obecność została wzięta pod uwagę w pierwotnej ocenie dotyczącej tej kopalni. Co się tyczy niedźwiedzia brunatnego, ocena ta ograniczyła się do wskazania, że kopalnia znajduje się w obszarze planu odtworzenia tego gatunku, ale nie będzie powodowała jego poważnego niepokojenia, gdyż wydobywanie w kopalni „nie narusza żadnego obszaru krytycznego i nie powoduje „efektu bariery„ między różnymi skupiskami”; oraz
- jeśli chodzi o kopalnię „Nueva Julia”, ocena nie zawiera żadnej informacji na temat dwóch najbardziej problematycznych gatunków, to znaczy głuszca zwyczajnego

i niedźwiedzia brunatnego. Wpływ tej kopalni, znajdującej się poza granicami TZW, w oczywisty sposób może być odczuwany w odległości wielu kilometrów, a zatem może oddziaływać na siedliska gatunków w granicach TZW. Tymczasem wydaje się, że taka możliwość nie została wzięta pod uwagę.

- 64 Królestwo Hiszpanii przede wszystkim twierdzi, co się tyczy wykładni terminu „opis” znajdującego się w pkt 4 załącznika IV do zmienionej dyrektywy 85/337, że użycie trybu przypuszczającego [w hiszpańskiej wersji językowej dyrektywy] w przypisie dotyczącym tego punktu w odniesieniu do okoliczności, że „[o]pis ten powinien obejmować”, oznacza, iż wymagany opis nie musi koniecznie wskazywać kumulatywnych skutków różnych przedsięwzięć, lecz jedynie, że byłoby pożądane, aby zawierał on taki opis. Sformułowania użyte w innych wersjach językowych tej dyrektywy zdaniem tego państwa członkowskiego potwierdzają taką wykładnię.
- 65 Co więcej, państwo członkowskie twierdzi, że w danym wypadku taki opis skutków kumulatywnych nie jest wymagany, gdyż zezwolenia dotyczące przedmiotowych kopalni zostały wydane w różnych okresach, a obszary TZW, na które kopalnie te oddziałują, również są różne.
- 66 W każdym razie, zdaniem tego państwa, opracowanie z 2005 r. zawiera szczegółową ocenę możliwego oddziaływania każdej z omawianych kopalni i wszystkich możliwych skutków kumulatywnych, które mogą one powodować łącznie z innymi kopalniami.
- 67 Co się tyczy kopalni „Fonfría”, wspomniane opracowanie z 2005 r. stwierdza, na podstawie opisu skutków kumulatywnych, niewystępowanie w obrębie TZW jakiegokolwiek poważnego niepokojenia chronionych gatunków.

- 68 Taka sama sytuacja ma miejsce w przypadku kopalni „Nueva Julia”. Jeśli chodzi o niedźwiedzia brunatnego, w raporcie z 2005 r. zostało stwierdzone, po dokonaniu oceny skutków kumulatywnych wywieranych na środowisko przez objęte tą oceną kopalnie i przedsięwzięcia, że w żadnej strefie krytycznej ani strefie korytarzy nie wystąpi niepokojenie, wobec czego wpływ tego przedsięwzięcia na ów gatunek nie jest poważny.
- 69 Co się tyczy gatunków ptaków chronionych w ramach OSO, a wobec tego w ramach TYW „Alto Sil”, Królestwo Hiszpanii uważa, że nie nastąpiło poważne niepokojenie żadnego gatunku. Jeśli chodzi o kopalnię „Ladrones”, według tego państwa w raporcie z 2005 r. stwierdzono brak poważnego wpływu na siedlisko 4020, wskazane jako siedlisko o znaczeniu priorytetowym dla głuszca zwyczajnego w planie odtworzenia tego gatunku.

Ocena Trybunału

- 70 Co się tyczy, w pierwszej kolejności, zarzutu pierwszego Komisji w zakresie, w jakim dotyczy on projektu eksploatacji kopalni odkrywkowej węgla kamiennego „Fonfría”, należy wskazać, że zgodnie z art. 3 ust. 2 dyrektywy 97/11, przepisy dyrektywy 85/337 w brzmieniu obowiązującym przed zmianami wprowadzonymi przez dyrektywę 97/11 w dalszym ciągu stosuje się do wniosków o zezwolenie złożonych przed upływem terminu ustanowionego w ust. 1 tego artykułu, to znaczy przed dniem 14 marca 1999 r.
- 71 Tymczasem z akt sprawy wynika, że wniosek o zezwolenie na projekt kopalni „Fonfría” został złożony w dniu 11 marca 1998 r.
- 72 Trybunał nie może zatem uwzględnić wniosku Komisji o stwierdzenie naruszenia przepisów zmienionej dyrektywy 85/337 w odniesieniu do tego przedsięwzięcia.

- 73 Ponadto zarzutu Komisji dotyczącego tego przedsięwzięcia nie można rozumieć jako zarzut mający na celu stwierdzenie naruszenia dyrektywy 85/337 w brzmieniu obowiązującym przed zmianami wprowadzonymi przez dyrektywę 97/11.
- 74 Jest tak tym bardziej, że pewne zmiany wprowadzone przez dyrektywę 97/11 mają bezpośrednie znaczenie dla oceny zasadności tego zarzutu. Dotyczy to w szczególności dodania w pkt 19 załącznika I do dyrektywy 85/337 pozycji dotyczącej kopalni odkrywkowych o powierzchni przekraczającej 25 ha, a to oznacza, że takie kopalnie muszą obowiązkowo zostać poddane ocenie na podstawie art. 4 ust. 1 zmienionej dyrektywy 85/337 wyłącznie w wypadku wniosków o zezwolenie złożonych po dniu 14 marca 1999 r.
- 75 Wobec tego zarzut pierwszy należy oddalić, w zakresie w jakim dotyczy on kopalni „Fonfría”.
- 76 W drugiej kolejności należy zbadać, czy w niniejszym przypadku przeprowadzone na podstawie zmienionej dyrektywy 85/337 oceny oddziaływania na środowisko kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i „Ladrones” są, jak twierdzi Komisja, niewłaściwe, gdyż nie zawierają analizy skutków łącznych, jakie mogą spowodować dla środowiska te i inne przedsięwzięcia, takie jak kopalnie odkrywkowe węgla kamiennego działające lub na których działalność zostało albo ma zostać wydane zezwolenie.
- 77 W tym względzie, wbrew temu, co twierdzi Królestwo Hiszpanii, z użycia [w hiszpańskiej wersji językowej dyrektywy] trybu warunkowego w przypisie dotyczącym pkt 4 załącznika IV do zmienionej dyrektywy 85/337 w odniesieniu do okoliczności że „[o]

pis ten powinien obejmować [...], w razie potrzeby, kumulatywne, [...] skutki przedsięwzięcia” nie można wyciągnąć wniosku, że ocena oddziaływania na środowisko nie musi koniecznie odnosić się do skutków kumulatywnych różnych przedsięwzięć dla środowiska, lecz że taka analiza jest tylko pożądana.

- 78 Zakres obowiązku oceny oddziaływania na środowisko wynika z postanowienia zawartego w art. 3 zmienionej dyrektywy 85/337, zgodnie z którym ocena oddziaływania środowisko określa, opisuje i ocenia we właściwy sposób dla każdego indywidualnego przypadku i zgodnie z art. 4—11 tej dyrektywy, bezpośrednio i pośrednie skutki przedsięwzięcia dla istot ludzkich, fauny i flory, gleby, wód, powietrza, klimatu i krajobrazu, dóbr materialnych i dziedzictwa kultury, oraz oddziaływania między elementami.
- 79 Ze względu na obszerny zakres stosowania, szeroki cel zmienionej dyrektywy 85/337, wynikający z art. 1 ust. 2, art. 2 ust. 1 i art. 3 teźże (zob. podobnie wyrok z dnia 24 października 1996 r. w sprawie C-72/95 Kraaijeveld i in., Rec. s. I-5403, pkt 30, 31), sama okoliczność, że może istnieć wątpliwość co do dokładnego znaczenia użycia trybu warunkowego [w hiszpańskiej wersji językowej dyrektywy] w wyrażeniu „[o]pis ten powinien obejmować”, wykorzystanym w przypisie dotyczącym pkt 4 załącznika IV do zmienionej dyrektywy 85/337, nawet jeśli wątpliwość ta występuje także w innych wersjach językowych, nie może spowodować nieprzyjęcia szerokiej wykładni art. 3 tej dyrektywy.
- 80 Zatem artykuł ten należy rozumieć w ten sposób, że jeśli ocena oddziaływania na środowisko musi, w szczególności, określić, opisać i ocenić w sposób odpowiedni pośrednie skutki przedsięwzięcia, ocena ta musi także zawierać analizę skutków kumulatywnych dla środowiska, jakie może powodować to przedsięwzięcie, jeśli rozważy

się je łącznie z innymi przedsięwzięciami, w zakresie w jakim taka analiza jest konieczna aby zapewnić, że ocena obejmuje zbadanie wszystkich istotnych oddziaływań na środowisko rozpatrywanego przedsięwzięcia.

- 81 Królestwo Hiszpanii podnosi, że w niniejszym przypadku taka kumulatywna ocena nie była konieczna, ponieważ odnośne kopalnie są od siebie oddalone, a zezwolenia na nie zostały udzielone w bardzo różnym czasie.
- 82 Z akt sprawy nie wynika jednak, żeby działo się tak w szczególności w wypadku przedsięwzięć „Nueva Julia” i „Ladrones”, gdyż te kopalnie południowe są położone blisko siebie i postępowania w sprawie udzielenia na nie zezwoleń toczyły się równolegle.
- 83 Co więcej, nawet jeśli – jak twierdzi Królestwo Hiszpanii – opracowanie z 2005 r. miało zawierać taką kumulatywną analizę, opracowanie to nie może naprawić tego, że analiza ta nie została przeprowadzona w ramach pierwotnej oceny, gdyż art. 2 ust. 1 dyrektywy 85/337 wymaga, aby dokonanie oceny nastąpiło przed udzieleniem zezwolenia.
- 84 W trzeciej kolejności należy zbadać, czy – jak twierdzi Komisja – możliwe i specyficzne oddziaływanie kopalni odkrywkowych węgla kamiennego „Nueva Julia” i „Ladrones” na głuszca zwyczajnego i niedźwiedzia brunatnego nie zostało zbadane we właściwy sposób w ocenach oddziaływania na środowisko dotyczących tych przedsięwzięć.

- 85 Przynajmniej, jeśli chodzi o kopalnię „Nueva Julia”, ocena oddziaływania na środowisko z dnia 25 sierpnia 2003 r. odnosi się wyłącznie do wpływu tego przedsięwzięcia na niektóre płazy. Ocena ta nie zawiera żadnej wskazówki, że rzeczywiście została przeprowadzona ocena oddziaływania tego przedsięwzięcia na niedźwiedzia brunatnego i głuszca zwyczajnego.
- 86 Tymczasem analiza oddziaływania tego przedsięwzięcia na owe gatunki była wymagana, gdyż po pierwsze, władze hiszpańskie nie mogły nie wiedzieć o występowaniu tych gatunków na terytorium obszaru „Alto Sil”. Królestwo Hiszpanii w 1998 r. zaproponowało bowiem wyznaczenie obszaru „Alto Sil” jako TZW ze względu w szczególności na obecność na tym obszarze tych dwóch gatunków i to samo państwo członkowskie wyznaczyło ten obszar, ze skutkiem od 2000 r., jako OSO, ze względu na występowanie na nim głuszca zwyczajnego.
- 87 Po drugie, choć kopalnia ta znajduje się poza granicami TZW, bezsporne jest, że przylega ona bezpośrednio do tego obszaru, co powoduje, że może ona na ten obszar oddziaływać.
- 88 Taka analiza była tym bardziej konieczna, że w standaryzowanym formularzu zawierającym dane dotyczące obszaru „Alto Sil”, który Królestwo Hiszpanii przekazało Komisji, kiedy zaproponowało wyznaczenie tego obszaru jako TZW, wskazało ono, że podatność tego obszaru na zagrożenia jest zasadniczo spowodowana przez kopalnie odkrywkowe.
- 89 Następnie, jeśli chodzi o ocenę oddziaływania na środowisko dotyczącą kopalni odkrywkowej węgla kamiennego „Ladrones”, należy stwierdzić, że w oświadczeniu o oddziaływaniu na środowisko z dnia 9 października 2003 r. zawarta jest informacja o występowaniu niedźwiedzia na proponowanym jako TZW obszarze „Alto Sil”, ale stwierdza ono, że kopalnia powoduje jedynie utratę niewielkiej części siedliska korzystnego dla tego gatunku, nie oddziałuje na żaden obszar krytyczny tego gatunku i nie powoduje „efektu bariery” między różnymi skupiskami, zgodnie z tym, co wynika z opracowania z dnia 5 czerwca 2001 r.

- 90 W tym względzie należy stwierdzić, że jeśli chodzi o niedźwiedzia brunatnego, Komisja nie przedstawiła żadnego dokumentu mogącego podważyć właściwy charakter tej oceny oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko.
- 91 Co się tyczy głuszca zwyczajnego, w tym oświadczeniu o oddziaływaniu na środowisko wspomniano, że przedstawiciel stowarzyszenia ochrony środowiska wskazał między innymi możliwe oddziaływanie przedsięwzięcia na ten gatunek, że twierdzenie to zostało zakwestionowane przez inwestora i że zostało ono zbadane i ocenione w sposób zadowalający. Z oświadczenia tego, ani z innych dokumentów przedstawionych przez Królestwo Hiszpanii nie wynika jednak, że ocena oddziaływania przedsięwzięcia na głuszca zwyczajnego została rzeczywiście przeprowadzona. Tymczasem z powodów przedstawionych już w pkt 86 i 88 niniejszego wyroku wynika, że analiza wpływu tego przedsięwzięcia na ów gatunek była w sposób oczywisty wymagana.
- 92 W konsekwencji należy stwierdzić, że jeśli chodzi o głuszca zwyczajnego, ocena ta była niewłaściwa.
- 93 Wreszcie nie można uznać, że stwierdzone powyżej braki w ocenach oddziaływania na środowisko dotyczących kopalni „Nueva Julia” i „Ladrones” zostały konwalidowane przez opracowanie z 2005 r., gdyż, jak zostało to już przypomniane w pkt 83 niniejszego wyroku, art. 2 ust. 1 zmienionej dyrektywy 85/337 wymaga, aby dokonanie oceny nastąpiło przed udzieleniem zezwolenia.
- 94 Wobec tego należy uwzględnić zarzut pierwszy, w zakresie w jakim dotyczy on żądania stwierdzenia naruszenia art. 2, 3 i art. 5 ust. 1 i 2 zmienionej dyrektywy 85/337 w odniesieniu do ocen oddziaływania na środowisko dotyczących kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i „Ladrones”, z zastrzeżeniem, w wypadku tej drugiej kopalni, że nie dotyczy to niedźwiedzia brunatnego.

W przedmiocie zarzutu drugiego, dotyczącego nieprzestrzegania art. 6 ust. 2–4 dyrektywy siedliskowej w odniesieniu do głuszca zwyczajnego w zakresie ochrony, jaką jest objęty od czasu sklasyfikowania w 2000 r. obszaru „Alto Sil” jako OSO.

W przedmiocie części pierwszej zarzutu drugiego

— Argumentacja stron

- ⁹⁵ Komisja podnosi, że poprzez zezwolenie na eksploatację kopalni „Nueva Julia” i „Ladrones” Królestwo Hiszpanii naruszyło art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy siedliskowej w odniesieniu do ochrony, jaką objęty jest głuszczyk zwyczajny od czasu sklasyfikowania w 2000 r. obszaru „Alto Sil” jako OSO.
- ⁹⁶ Królestwo Hiszpanii podnosi, że oceny projektów tych kopalni zawierają wystarczającą ocenę ewentualnego oddziaływania tych przedsięwzięć na ów gatunek.

— Ocena Trybunału

- ⁹⁷ Artykuł 7 dyrektywy siedliskowej wskazuje, że obowiązki wynikające z art. 6 ust. 2–4 tej dyrektywy zastępują wszelkie obowiązki wynikające z art. 4 ust. 4 zdanie pierwsze dyrektywy ptasiej, poczynając od daty wykonania dyrektywy siedliskowej albo od daty sklasyfikowania jako OSO lub uznania przez państwo członkowskie na mocy

dyrektywy ptasiej, gdy ta ostatnia data jest późniejsza. (zob. w szczególności wyrok z dnia 13 grudnia 2007 r. w sprawie C-418/04 Komisja przeciwko Irlandii, Zb.Orz. s. I-10947, pkt 173).

- ⁹⁸ W niniejszym przypadku zarzut dotyczący oceny oddziaływania przedsięwzięć „Nu-eva Julia” i „Ladrones” na gatunki chronione w ramach OSO „Alto Sil”, w szczególności na głuszca zwyczajnego, powinien zostać zbadany – jeśli chodzi o przedsięwzięcia, co do których bezsporne jest, że dotyczące ich wnioski o zezwolenie zostały złożone po sklasyfikowaniu obszaru „Alto Sil” jako OSO – w świetle przepisów art. 6 ust. 3 i 4.
- ⁹⁹ Zgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej odpowiednia ocena oddziaływania planu lub przedsięwzięcia na dany teren oznacza, że przed udzieleniem zezwolenia powinny zostać określone, zgodnie z najlepszą wiedzą naukową w tej dziedzinie, wszystkie aspekty planu lub przedsięwzięcia, mogące osobno lub w połączeniu z innymi planami i przedsięwzięciami oddziaływać na cele ochrony terenu. Właściwe władze krajowe udzielają zezwolenia na tę działalność prowadzoną na obszarze chronionym jedynie wówczas, gdy uzyskają pewność, że nie będzie ona miała negatywnych skutków dla całości tego terenu. Ma to miejsce wówczas, gdy z naukowego punktu widzenia nie ma racjonalnych wątpliwości co do niewystąpienia takich skutków (zob. w szczególności ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Irlandii, pkt 243).
- ¹⁰⁰ Ocena dokonana na podstawie art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej nie może być uznana za właściwą, jeśli występują w niej braki i jeśli nie zawiera ona całościowych, precyzyjnych i ostatecznych spostrzeżeń i wniosków, które mogłyby rozwiązać z naukowego punktu widzenia wszelkie rozsądne wątpliwości w odniesieniu do skutków zamierzonych robót dla OSO, którego dotyczy (zob. podobnie wyrok z dnia 20 września 2007 r. w sprawie C-304/05 Komisja przeciwko Włochom, Zb.Orz. s. I-7495, pkt 69).

- 101 W niniejszym przypadku ochrona głuszca zwyczajnego stanowi założenie, w oparciu o które Królestwo Hiszpanii począwszy od 2000 r. sklasyfikowało obszar „Alto Sil” jako OSO.
- 102 Ponadto należy przypomnieć, że przedstawiając złożoną w 1998 r. propozycję sklasyfikowania tego obszaru jako TZW, władze krajowe wskazały, że występująca na tym obszarze populacja głuszca zwyczajnego ma znaczenie regionalne, a nawet krajowe, i że podatność na zagrożenia tego obszaru jest zasadniczo spowodowana przez kopalnie odkrywkowe.
- 103 Jednak, jak zostało to już stwierdzone w ramach badania zarzutu pierwszego, dotyczącego zmienionej dyrektywy 85/337, w szczególności w pkt 76–93 niniejszego wyroku, oceny oddziaływania na środowisko przeprowadzone przed wyrażeniem zgody na przedsięwzięcia „Nueva Julia” i „Ladrones” nie obejmują żadnej analizy ewentualnego łącznego oddziaływania różnych kopalni na głuszca zwyczajnego, mimo że w niniejszym przypadku taka analiza była wymagana. Podobnie oceny te nie zawierają też wystarczających wskazówek, które pozwalałyby zbadać, czy oddziaływanie tych kopalni na populację głuszców zwyczajnych występującą w OSO „Alto Sil” zostały faktycznie wzięte pod uwagę.
- 104 Ponadto opracowanie z 2005 r. nie może konwalidować tych braków, gdyż zostało sporządzone po wydaniu zezwolenia na te przedsięwzięcia i w związku z tym nie może być uznane za istotne w odniesieniu do art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Włochom, pkt 72).
- 105 Z powyższego wynika, że oceny dotyczące projektów eksploatacji kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i „Ladrones” nie mogą być uznane za właściwe, gdyż cechują się występowaniem braków oraz tym, że nie zawierają całościowych, precyzyjnych i ostatecznych spostrzeżeń i wniosków, które mogłyby rozwiązać z naukowego punktu widzenia wszelkie rozsądne wątpliwości w odniesieniu do skutków tych przedsięwzięć dla

OSO „Alto Sil”, w szczególności dla populacji głuszca zwyczajnego, którego ochrona stanowi jeden z celów istnienia tego obszaru.

- 106 Zatem nie można uznać, że przed udzieleniem zezwolenia zostały określone, zgodnie z najlepszą wiedzą naukową w tej dziedzinie, wszystkie aspekty planu lub przedsięwzięcia, mogące osobno lub w połączeniu z innymi planami i przedsięwzięciami oddziaływać na cele ochrony obszaru „Alto Sil”.
- 107 W tych okolicznościach z ocen tych nie wynika, że właściwe władze hiszpańskie mogły na ich podstawie uzyskać pewność, że kopalnie te nie spowodują szkodliwych skutków dla integralności wspomnianego obszaru.
- 108 Oznacza to, że zezwolenia na te przedsięwzięcia nie były zgodne z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej.
- 109 Królestwu Hiszpanii, które powołuje się na znaczenie górnictwa dla lokalnej gospodarki, należy przypomnieć, że choć kwestia ta może stanowić powód o charakterze zasadniczym wynikający z nadrzędnego interesu publicznego w rozumieniu art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, jednak przepis ten znajduje zastosowanie wyłącznie po przeprowadzeniu oceny skutków planu lub przedsięwzięcia zgodnie z art. 6 ust. 3 tej dyrektywy. Znajomość tych skutków dla celów ochrony omawianego obszaru stanowi wstępny warunek konieczny zastosowania art. 6 ust. 4, ponieważ bez nich nie będzie można dokonać oceny żadnej z przesłanek zastosowania tego przepisu stanowiącego odstępstwo. Ocena ewentualnych powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego oraz istnienia mniej szkodliwych rozwiązań alternatywnych wymaga bowiem ich rozważenia względem niekorzystnych skutków spowodowanych przez dany plan lub przedsięwzięcie na określonym terenie. Ponadto, aby określić charakter ewentualnych środków kompensujących, należy dokładnie wskazać niekorzystne skutki dla danego terenu (ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Włochom, pkt 83).

- 110 Tymczasem z powyższych rozważań wynika, że władze krajowe nie dysponowały tym danymi w chwili, kiedy zostały podjęte decyzji, o udzieleniu przedmiotowych zezwoleń. Oznacza to, że te zezwolenia nie mogły być wydane na podstawie art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej.
- 111 W konsekwencji zezwolenia te nie były zgodne z art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej.
- 112 W tych okolicznościach należy część pierwszą zarzutu drugiego uznać za uzasadnioną.

W przedmiocie części drugiej zarzutu drugiego

— Argumentacja stron

- 113 Komisja zarzuca Królestwu Hiszpanii naruszenie art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej, gdyż to państwo członkowskie nie przedsięwzięło koniecznych środków, aby zapobiec oddziaływaniu eksploatacji kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Fonfría”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia” – po styczniu 2000 r., kiedy stało się wiążące sklasyfikowanie obszaru „Alto Sil” jako OSO – na ten obszar, a w szczególności na objęty ochroną w ramach tego obszaru gatunek głuszca zwyczajnego.

- 114 Komisja powołuje się na plan odtworzenia kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego, zatwierdzony przez Real Decreto 4/2009 de la Junta de Castilla y León (dekret królewski rządu regionalnego Kastylii i Leonu) z dnia 15 stycznia 2009 r. (B.O.C. y L. nr 13, s. 1540). Stwierdza on, że jeszcze w 1982 r. populacja kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego liczyła około tysiąca osobników i że stopień zasiedlenia tokowisk wynosił 85%. Jednak już w 2002 r. populacja ta nie przekraczała 500–600 osobników, rozproszonych na dwóch zboczach łańcucha górskiego, a stopień zasiedlenia tokowisk wynosił 45%. Podczas tych dwudziestu lat połowa tej populacji występowała w autonomicznym regionie Kastylii i Leonu. Zgodnie ze wspomnianym planem odtworzenia gatunku, w 2005 r. populacja występująca w tym autonomicznym regionie liczyła około 164 dorosłych osobników i groziło jej wyginięcie przed wpływem dwóch dekad.
- 115 Komisja podnosi w szczególności, że niektóre tokowiska głuszca zwyczajnego znajdują się w pobliżu przedmiotowych kopalni. Sytuacja taka ma miejsce w wypadku tokowiska zwanego „Robledo El Chano”, znajdującego się niedaleko kopalni „Fonfría” i zasiedlonego jeszcze w 1999 r.
- 116 Co się tyczy opracowania z 2005 r., Komisja twierdzi w szczególności, że wniosek, jakoby oddziaływanie kopalni odkrywkowych na głuszca zwyczajnego należało uznać za nieistotne, jest niespójny. Opracowanie to potwierdza bowiem ryzyko wystąpienia skutków „ponadlokalnych”, które mogą zostać spowodowane przez kopalnie, oraz wykluczenie możliwości – mającej istotne znaczenie dla zachowania gatunku – ponownego użytkowania opuszczonego siedliska, jeśli jakoś to umożliwi.
- 117 Podnosi ona również, że z badań naukowych wynika, iż rozdrobnienie dostępnych dla głuszca zwyczajnego enklaw leśnych w obszarze „Alto Sil” nasiliło się w sposób wyraźny ze względu na możliwość „efektu bariery” spowodowanego przez rozpoczęcie jednoczesnego i nieprzerwanego działania kilku kopalni.

- 118 Królestwo Hiszpanii przyznaje, że liczebność kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego uległa znacznemu zmniejszeniu, państwo to wskazuje jednak, że największego spadku liczebności w regionie Kastylii i Leonu doznały populacje zamieszkujące obszary podlegające ochronie najwyższego stopnia, takie jak parki narodowe, podczas gdy populacja głuszca zwyczajnego występująca na obszarze „Alto Sil” jest największa w regionie i liczebność jej doznała jedynie niewielkiego spadku. Zdaniem tego państwa członkowskiego, znacząca jest ponadto okoliczność, że spadek liczebności gatunku na tym obszarze był znacznie większy na terenach oddalonych od rejonu górniczego.
- 119 Królestwo Hiszpanii podnosi ponadto, że na obszarach objętych oddziaływaniem kopalni odkrywkowych, których dotyczy niniejszy zarzut, występowanie głuszca zwyczajnego jest marginalne. Na tych obszarach znajduje się tylko jedno znane tokowisko, to znaczy „Robledo El Chano”, które, zgodnie z krajową strategią ochrony gatunku, stanowi część obszaru krytycznego dla ochrony kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego. Tokowisko to od końca lat osiemdziesiątych pozostaje jednak opuszczone i w związku z tym kopalnia „Fonfría” nie może na nie oddziaływać.

— Ocena Trybunału

- 120 W pierwszej kolejności należy zbadać, czy art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej ma zastosowanie do działalności kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Fonfría”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia” mającej miejsce po sklasyfikowaniu obszaru „Alto Sil” jako OSO, obowiązującego od 2000 r.
- 121 W tym względzie, co się tyczy w pierwszym rzędzie kopalni „Nueva Julia”, to ponieważ zostało stwierdzone, w ramach części pierwszej zarzutu drugiego, że zezwolenie

na tę kopalnię zostało udzielone niezgodnie z art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej, zatem z orzecznictwa wynika, że stwierdzenie naruszenia ust. 2 tego artykułu jest możliwe, jeżeli wykazane zostaną pogorszenia stanu siedliska lub niepokojenie gatunków, dla których dany obszar został wyznaczony (ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Włochom, pkt 94).

- 122 Następnie, co się tyczy kopalni „Ampliación de Feixolín”, należy przypomnieć, że jeżeli udzielono pozwolenia na plan lub przedsięwzięcie zgodnie z procedurą przewidzianą w art. 6 ust. 3 dyrektywy siedliskowej, to w kwestii wpływu tego planu lub tego przedsięwzięcia na teren chroniony zbędne jest jednoczesne stosowanie ogólnej normy ochrony przewidzianej w art. 6 ust. 2 (ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Irlandii, pkt 250).
- 123 Oznacza to, że w zakresie, w jakim krytykowana przez Komisję eksploatacja kopalni „Ampliación de Feixolín” miała miejsce w czasie, kiedy zezwolenie na tę kopalnię nie zostało jeszcze wydane, jak zostało to wskazane w pkt 35 niniejszego wyroku, może ona stanowić naruszenie art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej.
- 124 Wreszcie należy wskazać, że art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej ma zastosowanie do kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Fonfría” i „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, mimo że zezwolenie na eksploatację tych kopalni zostało wydane zanim obszar „Alto Sil” został objęty systemem ochrony przewidzianym przez dyrektywę siedliskową na skutek sklasyfikowania go jako OSO.
- 125 Trybunał orzekł już, że choć takie przedsięwzięcia nie są objęte przepisami dotyczącymi procedury uprzedniej oceny oddziaływania przedsięwzięcia na dany teren ustanowionymi w dyrektywie siedliskowej, to jednak ich wykonanie wchodzi w zakres art. 6 ust. 2 tej dyrektywy (zob. podobnie, wyrok z dnia 14 stycznia 2010 r. w sprawie C-226/08 Stadt Papenburg, Zb.Orz. s. I-131, pkt 48, 49).

- 126 Co się tyczy, w drugiej kolejności, zarzutu, jakoby w odniesieniu do działalności przedmiotowych kopalni odkrywkowych Królestwo Hiszpanii naruszyło art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej, należy przypomnieć, że działalność jest zgodna z tym przepisem wyłącznie jeśli jest zapewnione, że nie powoduje ona niepokojenja mogącego oddziaływać w istotny sposób na cele tej dyrektywy, w szczególności na jej cele w zakresie ochrony (zob. podobnie wyrok z dnia 4 marca 2010 r. w sprawie C-241/08 Komisja przeciwko Francji, Zb.Orz. s. I-1697, pkt 32).
- 127 Ponadto, zgodnie z art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej, status ochrony prawnej OSO ma zagwarantować uniknięcie na tych obszarach pogorszenia stanu siedlisk przyrodniczych i siedlisk gatunków, jak również uniknięcie istotnego niepokojenja gatunków, dla których zostały one sklasyfikowane (zob. w szczególności wyrok z dnia 14 października 2010 r. w sprawie C-535/07 Komisja przeciwko Austrii, Zb.Orz. s. I-9483, pkt 58 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 128 Wynika z tego, że niniejszy zarzut jest zasadny wyłącznie jeśli Komisja wykazała w sposób dostateczny, iż Królestwo Hiszpanii nie podjęło właściwych środków ochrony zapobiegających powodowaniu przez eksploatację kopalni „Feixolín”, „Fonfría”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia”, w zakresie w jakim ma ona miejsce po sklasyfikowaniu od 2000 r. obszaru „Alto Sil” jako OSO, pogorszenia stanu siedlisk głuszca zwyczajnego oraz niepokojenja tego gatunku, które mogłyby mieć poważne skutki w odniesieniu do celu tej dyrektywy polegającego na zapewnieniu ochrony tego gatunku.
- 129 W tym względzie należy zbadać, w pierwszej kolejności, czy przedmiotowe kopalnie zajmują tereny stanowiące siedliska odpowiednie dla głuszca zwyczajnego, które jednak nie mogą być wykorzystywane przez ten gatunek podczas eksploatacji tych kopalni lub podczas następującej po niej ich „rewitalizacji”.

- 130 Komisja twierdzi, że dzieje się tak w szczególności w wypadku siedliska 9230, które stanowią galicyjsko-portugalskie lasy dębowe z *Quercus robur* oraz *Quercus pyrenaica*.
- 131 W tym względzie, jak wskazała rzeczniczka generalna w pkt 81 i 82 swojej opinii, Komisja przedstawiła dowody na zniszczenie tego siedliska po sklasyfikowaniu obszaru „Alto Sil” jako OSO jedynie w odniesieniu do kopalni „Fonfría”. Z opracowania z 2005 r. wynika, że w ramach tej eksploatacji, prowadzonej od 2001 r., zniszczony został obszar siedliska typu 9230 o powierzchni 17,92 hektarów.
- 132 Królestwo Hiszpanii twierdzi, że ta utrata siedliska nie ma znaczenia dla ochrony gatunku głuszca zwyczajnego, ponieważ teren, którego ona dotyczy, nie obejmuje żadnego tokowiska.
- 133 Ten argument nie może zostać uwzględniony, gdyż – nawet przy założeniu, że teren ten nie nadawał się do wykorzystania jako tokowisko – nie można wykluczyć, że mogłyby być wykorzystywane przez ten gatunek jako siedlisko o innym przeznaczeniu, w szczególności jako miejsce pobytu lub zimowania.
- 134 Co więcej, gdyby na tym obszarze nie odbywała się owa eksploatacja, nie można wykluczyć, że na skutek środków podjętych w tym celu przez władze obszar ten mógłby być wykorzystany jako tokowisko.
- 135 W tym względzie należy przypomnieć, że ochrona OSO nie może ograniczać się do działań zmierzających do zapobiegania powodowanym przez człowieka zewnętrznym szkodliwym oddziaływaniom i niepokojeniu, lecz musi, w zależności od sytuacji, obejmować również działania pozytywne, mające na celu zachowanie lub polepszenie stanu danego terenu (ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Austrii, pkt 59 i przytoczone tam orzecznictwo).

- 136 Komisja twierdzi, w drugiej kolejności, że eksploatacja przedmiotowych kopalni może, ze względu na powodowane przez nią hałas i wibracje, które są odczuwalne wewnątrz OSO „Alto Sil”, poważnie niepokoić populację głuszca zwyczajnego chronioną w ramach tego obszaru.
- 137 W tym względzie z akt postępowania wynika, że – jak wskazała rzeczniczka generalna w pkt 88 swojej opinii – ze względu na stosunkowo niewielkie odległości między kilkoma krytycznymi arealami głuszca zwyczajnego i przedmiotowymi kopalniami odkrywkowymi, hałas i wibracje powodowane przez te kopalnie mogą być odczuwalne w obrębie tych arealów.
- 138 Oznacza to, że te uciążliwości mogą powodować zakłócenia w istotny sposób oddziałujące na cele omawianej dyrektywy, w szczególności na cele z zakresu ochrony głuszca zwyczajnego.
- 139 Jest to tym bardziej prawdą, że bezsporne jest, iż głuślec zwyczajny jest gatunkiem wrażliwym i bardzo wymagającym, jeśli chodzi o spokój i jakość jego siedlisk. Z akt sprawy wynika ponadto, że wymagany przez ten gatunek poziom izolacji i spokoju stanowi czynnik o pierwszorzędnym znaczeniu, gdyż ma on istotny wpływ na jego możliwości rozrodcze.
- 140 Królestwo Hiszpanii wyraża w tym względzie wątpliwości, twierdząc, że zmniejszenie się populacji tego gatunku, również na obszarze „Alto Sil”, obserwuje się także poza obszarem górniczym i jest tam jeszcze bardziej wyraźne. Według tego państwa znajduje to potwierdzenie w opracowaniu z 2005 r., z którego wynika, że brak jest związku przyczynowo-skutkowego między istnieniem kopalni i opuszczeniem tokowisk kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego, gdyż to ostatnie zjawisko ma większy zasięg na terenach położonych poza obszarami przylegającymi do kopalni.

- 141 Sama w sobie okoliczność ta nie wyklucza jednak, że wspomniane uciążliwości powodowane wewnątrz OSO przez przedmiotowe kopalnie mogą znacząco oddziaływać na ten gatunek, nawet jeśli z jakichś względów spadek jego liczebności był jeszcze znaczniejszy w wypadku populacji stosunkowo oddalonych od tych kopalni.
- 142 Aby stwierdzić naruszenie art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej, Komisja nie musi zresztą udowodnić istnienia związku przyczynowo- skutkowego między kopalnią i istotnym niepokojeniem głuszca zwyczajnego. Ponieważ art. 6 ust. 2 i 3 dyrektywy siedliskowej mają na celu zapewnienie takiego samego stopnia ochrony, wystarczy, że Komisja wykaże istnienie możliwości lub ryzyka, że dana kopalnia powoduje poważne niepokojenie tego gatunku (zob. podobnie ww. wyrok w sprawie Komisja przeciwko Francji, pkt 32; wyrok z dnia 21 lipca 2011 r. w sprawie C-2/10 Azienda Agro-Zootecnica Franchini i Eolica di Altamura, Zb.Orz. s. I-6561, pkt 41).
- 143 W każdym razie, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 90–92 swojej opinii, z akt postępowania wynika, że opuszczenie tokowiska „Robledo El Chano”, jeszcze w 1999 r. zajmowanego przez głuszca zwyczajnego, jest skutkiem eksploatacji od 2001 r. kopalni odkrywkowej „Fonfría”.
- 144 To stwierdzenie potwierdza, że eksploatacja przedmiotowych kopalni, a w szczególności wynikające z niej hałas i wibracje, mogą powodować poważne niepokojenie tego gatunku.
- 145 Należy zatem stwierdzić, że eksploatacja kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Fonfría”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia” jest niezgodna z art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej ze względu na powodowane przez nią hałas i wibracje, które mogą w sposób znaczący oddziaływać na ochronę głuszca zwyczajnego.

146 Komisja twierdzi, w trzeciej kolejności, że kopalnie odkrywkowe przyczyniają się do izolacji subpopulacji głuszców zwyczajnych, ponieważ blokują korytarze komunikacyjne łączące te subpopulacje z innymi populacjami. Komisja powołuje się na opracowanie z grudnia 2004 r. dotyczące oddziaływania górnictwa na kantabryjski podgatunek głuszca zwyczajnego, sporządzone dla Ministerio de Medio Ambiente (hiszpańskiego ministerstwa środowiska) koordynatorów strategii ochrony kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego w Hiszpanii.

147 W tym względzie należy stwierdzić, że według opracowania, które zostało sporządzone przez uznanych ekspertów Ministerio de Medio Ambiente i Consejería de Medio Ambiente de la Comunidad Autónoma de Castilla y León (rady ds. środowiska autonomicznej wspólnoty Kastylii i Leonu) specjalizujących się w dziedzinie kantabryjskiego podgatunku głuszca zwyczajnego, istnieje ryzyko, że istniejące kopalnie, w tym „Feixolín” i „Fonfría”, w połączeniu z przedsięwzięciami, których wykonanie jest nieuchronne, takimi jak „Ampliación de Feixolín”, stworzą dla głuszca zwyczajnego nieprzerwaną barierę na linii wschód – zachód, mogącą spowodować izolację skupisk populacji tego gatunku i ostatecznie zanik skupisk występujących na południe od tej bariery.

148 Ponieważ Królestwo Hiszpanii nie przedstawiło dowodów podważających wnioski zawarte w tym opracowaniu, którego naukowa wartość nie została zakwestionowana, należy stwierdzić, że kopalnie „Feixolín”, „Fonfría” i „Ampliación de Feixolín” mogą powodować „efekt bariery”, który może przyczynić się do rozdrobnienia siedliska głuszca zwyczajnego i izolację niektórych subpopulacji tego gatunku.

149 Pojawia się jednak pytanie, czy stwierdzone wyżej naruszenia art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej mogą być zarzucone Królestwu Hiszpanii w odniesieniu do kopalni odkrywkowej „Ampliación de Feixolín”.

- 150 Inaczej bowiem niż miało to miejsce w wypadku pozostałych kopalni, których dotyczy ten zarzut, zezwolenie na kopalnię odkrywkową „Ampliación de Feixolín” nie zostało wydane w czasie, kiedy prowadzona była eksploatacja krytykowana przez Komisję. Ponadto władze ukarały podmiot eksploatujący tę kopalnię za prowadzenie tej działalności bez uzyskania uprzedniego zezwolenia i nakazały mu jej zaprzestanie.
- 151 Jednak, jak wskazała rzeczniczka generalna w pkt 105 swojej opinii, choć władze wiedziały o faktycznej eksploatacji tej kopalni co najmniej od 2005 r., z akt sprawy wynika, że zakazały tej działalności dopiero w listopadzie 2009 r., w wyniku kontroli przeprowadzonej we wrześniu tego samego roku.
- 152 Zatem pozwalając na utrzymywanie się przez co najmniej cztery lata sytuacji, która powodowała poważne niepokoje na terenie OSO „Alto Sil”, Królestwo Hiszpanii nie podjęło w stosownym czasie środków koniecznych, aby spowodować zaprzestanie tego niepokoju. Wobec tego Królestwo Hiszpanii można zarzucić stwierdzone naruszenia art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej, w zakresie w jakim dotyczą one kopalni odkrywkowej „Ampliación de Feixolín”.
- 153 Wreszcie należy jeszcze wyjaśnić, czy stwierdzone naruszenia art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej mogą być uzasadnione ze względu na znaczenie górnictwa dla lokalnej gospodarki, na które powołuje się Królestwo Hiszpanii.
- 154 Państwo członkowskie rzeczywiście może powołać się na takie uzasadnienie w ramach postępowania przewidzianego w art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej. Jeśli spełnione są przesłanki określone w tym przepisie, jego zastosowanie może doprowadzić do udzielenia zezwolenia na działalność, która – jak zostało to przypomniane w pkt 122 niniejszego wyroku – nie może być już oceniana w świetle ust. 2 tego artykułu.

- 155 Jednak, jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 125 niniejszego wyroku, procedura uprzedniej oceny przewidziana w dyrektywie siedliskowej nie ma zastosowania do przedsięwzięć takich jak „Feixolín” i „Fonfría”, gdyż zezwolenia na te przedsięwzięcia zostały udzielone, zanim obszar „Alto Sil” został objęty systemem ochrony przewidzianym w dyrektywie siedliskowej ze względu na sklasyfikowanie tego obszaru jako OSO.
- 156 Co się tyczy tych przedsięwzięć, nie można wykluczyć, że dane państwo członkowskie w krajowym postępowaniu w sprawie oceny oddziaływania na środowisko naturalne planu lub przedsięwzięcia mogącego mieć istotny wpływ na cele w zakresie ochrony obszaru powoła się, analogicznie do procedury stanowiącej odstępstwo przewidzianej w art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, na powód wynikający z interesu publicznego i będzie mogło, jeśli będą spełnione przesłanki określone w tym przepisie, zezwolić na działalność, która w konsekwencji nie będzie już niedozwolona na mocy ust. 2 tego artykułu.
- 157 Jednak, jak zostało przypomniane w pkt 109 niniejszego wyroku, aby móc sprawdzić, czy spełnione są przesłanki określone w art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej, oddziaływanie planu lub przedsięwzięcia powinno zostać uprzednio zbadane zgodnie z art. 6 ust. 3 tej dyrektywy.
- 158 Z akt postępowania wynika jednak, że przy ocenie wpływu na środowisko naturalne przedsięwzięć „Feixolín” i „Fonfría” dokonanej w ramach prowadzonego na podstawie prawa krajowego postępowania w sprawie zezwolenia, poważne niepokojenie, które przedsięwzięcia te mogą powodować w stosunku do głuszca zwyczajnego i które zostały stwierdzone w pkt 131, 145 i 148 niniejszego wyroku, nie mogło być zbadane, gdyż Królestwo Hiszpanii nie określiło go i wręcz kwestionowało jego istnienie, także w postępowaniu przed Trybunałem.
- 159 W tych okolicznościach okazuje się, że w ramach prowadzonego na podstawie prawa krajowego postępowania w sprawie zezwolenia nie zostały zbadane przesłanki określone w art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej.

- 160 Wobec tego stwierdzone naruszenia art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej nie mogą być uzasadnione ze względu na znaczenie górnictwa dla lokalnej gospodarki.

W przedmiocie zarzutu trzeciego, dotyczącego naruszenia obowiązków wynikających, na mocy dyrektywy siedliskowej, z zaproponowania obszaru „Alto Sil” jako TZW w odniesieniu do eksploatacji kopalni odkrywkowych „Fonfría”, „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas” i „Nueva Julia”

— Argumentacja stron

- 161 W zarzucie trzecim Komisja podnosi, że od stycznia 1998 r. Królestwo Hiszpanii nie podjęło, w odniesieniu do wydobywania węgla kamiennego w kopalniach „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría” i „Nueva Julia”, środków koniecznych dla ochrony znaczenia ekologicznego, jakie miał na poziomie krajowym proponowany obszar „Alto Sil”, w szczególności jeśli chodzi o niedźwiedzia brunatnego, a tym samym nie przestrzegало zobowiązań ciążących na nim na mocy dyrektywy siedliskowej wskazanych w ww. wyrokach w sprawach Dragaggi i in. oraz Bund Naturschutz in Bayern i in.
- 162 Królestwo Hiszpanii odpyera ten zarzut twierdząc, że przestrzegало tych zobowiązań i wskazuje w tym względzie, iż zgodnie z oficjalnymi danymi wynikającymi z inwentaryzacji, liczebność populacji niedźwiedzia brunatnego, w szczególności w skupisku zachodnim, w skład którego wchodzi obszar „Alto Sil”, znacząco wzrosła w ciągu ostatnich dziesięciu lat.

— Ocena Trybunału

- 163 Zgodnie z dyrektywą siedliskową, państwa członkowskie są zobowiązane do podjęcia w odniesieniu do terenów, na których znajdują się typy siedlisk przyrodniczych o znaczeniu priorytetowym lub gatunki o takim znaczeniu i które wyznaczyły do umieszczenia w wykazie wspólnotowym, środków ochrony odpowiednich dla zachowania charakteru tych terenów. Państwa członkowskie nie mogą zatem zezwolić na ingerencje, które mogłyby poważnie zagrozić właściwościom przyrodniczym tych terenów. Ma to miejsce w szczególności wtedy, gdy dana ingerencja niesie niebezpieczeństwo wyginięcia gatunków o znaczeniu priorytetowym żyjących na danych terenach (wyrok z dnia 20 maja 2010 r. w sprawie C-308/08 Komisja przeciwko Hiszpanii, Zb.Orz. s. I-4281, pkt 21 i przytoczone tam orzecznictwo).
- 164 W niniejszym przypadku nie zostało zakwestionowane, że niedźwiedź brunatny jest gatunkiem o znaczeniu priorytetowym występującym na obszarze „Alto Si” i jego ochrona stanowiła cel zakładany przez Królestwo Hiszpanii, kiedy zaproponowało ten obszar jako TZW.
- 165 Pojawia się zatem pytanie, czy – jak twierdzi Komisja – eksploatacja kopalni odkrywkowych „Fonfría”, „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas” i „Nueva Julia”, w zakresie w jakim odbywała się ona w okresie ochrony tymczasowej, przypadającym między styczniem 1998 r., kiedy zaproponowane zostało sklasyfikowanie tego obszaru jako TZW, i grudniem 2004 r., kiedy obszar ten został rzeczywiście sklasyfikowany jako TZW, może zostać uznana za ingerencję mogącą poważnie zagrozić właściwościom przyrodniczym tego obszaru, w szczególności grożącą zanikiem niedźwiedzia brunatnego – gatunku mającego na tym obszarze znaczenie priorytetowe.
- 166 W tym względzie z akt postępowania, a w szczególności z dokumentów, na które powołuje się rzecznik generalna w pkt 130 swojej opinii, wynika, że eksploatacja kopalni znajdujących się na północ od rzeki Sil, w szczególności „Fonfría” i „Feixolín”, spowodowała niepokojenie niedźwiedzia brunatnego, przede wszystkim dlatego, że nasiliła

„efekt bariery” grozący uniemożliwieniem lub znacznym utrudnieniem dostępu do korytarza Leitariegos, który stanowi strefę przejścia w kierunku północ – południe mającą duże znaczenie dla zachodniej populacji kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego, w skład której wchodzi skupisko niedźwiedzi brunatnych występujące na obszarze „Alto Sil”.

¹⁶⁷ Jednak, w świetle dowodów przedstawionych przez Komisję, nie można uznać, że ów „efekt bariery” poważnie zagroził właściwościom przyrodniczym tego obszaru, w szczególności co się tyczy poziomu ochrony niedźwiedzia brunatnego.

¹⁶⁸ Jak bowiem podniosło Królestwo Hiszpanii i czemu Komisja nie zaprzeczyła, w latach 1998–2004 ewolucja demograficzna zachodniej populacji kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego, w skład której wchodzi skupisko niedźwiedzi występujące na obszarze „Alto Sil”, wykazuje wyraźnie pozytywne tendencje.

¹⁶⁹ Jak potwierdzają to akta sprawy, choć w latach 1982–1995 w populacji tej następował spadek liczebności rzędu 4-5% rocznie, od tamtego czasu obserwuje się jej nieprzerwany przyrost o 7,5% rocznie, w wyniku którego od stanu 50-65 osobników na początku lat osiemdziesiątych doszła ona do stanu 100-130 osobników w 2008 r. Obecnie jest ona uważana za populację zagrożoną, ale zdolną do przetrwania. Natomiast według badań populacja wschodnia kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego pozostaje populacją o wysokim ryzyku wymarcia, głównie ze względu na jej izolację w stosunku do populacji zachodniej. Nie zdołała ona jeszcze osiągnąć poziomu liczebności uważanego za umożliwiający przetrwanie, ponieważ podczas tego trzydziestoletniego okresu liczba osobników wchodzących w skład owej populacji wzrosła zaledwie o 20 – 25 okazów.

- 170 Z rozważań tych wynika, że przy uwzględnieniu przedstawionych Trybunałowi w ramach niniejszego postępowania badań naukowych dotyczących zachodniej populacji kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego, w skład której wchodzi populacja niedźwiedzia brunatnego występująca na obszarze „Alto Sil”, nie istnieją wystarczające poszlaki świadczące o tym, że eksploatacja kopalni odkrywkowych „Fonfría”, „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas” i „Nueva Julia” – w zakresie w jakim odbywała się ona w okresie ochrony tymczasowej, przypadającym między styczniem 1998 r., kiedy zaproponowane zostało sklasyfikowanie tego obszaru jako TZW, i grudniem 2004 r., kiedy obszar ten został rzeczywiście sklasyfikowany jako TZW – mogła poważnie zagrozić właściwościom przyrodniczym tego obszaru, w szczególności jeśli chodzi o groźbę zaniknięcia na tym obszarze mającego priorytetowe znaczenie gatunku niedźwiedzia brunatnego.
- 171 W konsekwencji zarzut trzeci należy oddalić.

W przedmiocie zarzutu czwartego, dotyczącego nieprzestrzegania, od czasu wyznaczenia w grudniu 2004 r. obszaru „Alto Sil” jako TZW, postanowień art. 6 ust. 2–4 dyrektywy siedliskowej

W przedmiocie części pierwszej zarzutu czwartego

- 172 Komisja podnosi, że Hiszpania naruszyła art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy siedliskowej, zezwalając na działalność wydobywczą kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría” oraz „Nueva Julia” bez uprzedniego przeprowadzenia właściwej oceny możliwego oddziaływania tych przedsięwzięć, a w każdym razie z pominięciem warunków, które umożliwiłyby realizację tych przedsięwzięć pomimo niekorzystnych skutków, jakie z nich wynikały.

- 173 W tym względzie należy stwierdzić, że zezwolenia na eksploatację wszystkich kopalni, których dotyczy ten zarzut, zostały udzielone przed grudniem 2004 r., a zatem zanim obszar „Alto Sil” został sklasyfikowany jako TZW.
- 174 Tymczasem, jak wynika z orzecznictwa przytoczonego w pkt 125 niniejszego wyroku, przedsięwzięcia, na które zezwolenia zostały udzielone zanim dany obszar został objęty systemem ochrony przewidzianym w dyrektywie siedliskowej, nie są objęte przepisami dotyczącymi procedury uprzedniej oceny oddziaływania przedsięwzięcia na dany teren ustanowionymi w dyrektywie siedliskowej.
- 175 Zatem w odniesieniu do kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría” i „Nueva Julia” nie stosuje się art. 6 ust. 3 i 4 dyrektywy siedliskowej, a więc Komisja nie może zarzucić Królestwu Hiszpanii uchybienia tym przepisom.
- 176 W konsekwencji część pierwsza zarzutu czwartego powinna zostać oddalona.

W przedmiocie części drugiej zarzutu czwartego

— Argumentacja stron

- 177 Komisja zarzuca też Królestwu Hiszpanii, że nie podjęło, w odniesieniu do prowadzonej po sklasyfikowaniu w grudniu 2004 r. obszaru „Alto Sil” jako TZW eksploatacji kopalni odkrywkowych „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría”,

„Nueva Julia” i „Ampliación de Feixolín”, środków wymaganych na mocy art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej.

- 178 Komisja podnosi, że eksploatacja ta zniszczyła siedliska chronione w ramach tego TYW, w tym siedlisko typu 9230 – galicyjsko-portugalskich lasów dębowych z *Quercus robur* oraz *Quercus pyrenaica*, które miało szczególne znaczenie dla niedźwiedzia brunatnego, gdyż często wykorzystywane jest przez ten gatunek jako strefa przejścia.
- 179 Komisja wskazuje też, że eksploatacja ta powoduje „efekt bariery”, który przyczynia się do zamknięcia korytarza Leitariegos, stanowiącego strefę przejścia o dużym znaczeniu dla zachodniej populacji kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego, w skład której wchodzi skupisko niedźwiedzi brunatnych występujące na obszarze „Alto Sil”, co powoduje rozdrobnienie siedliska tej populacji i izolację niektórych skupisk.
- 180 „Efekt bariery”, który zdaniem Komisji wywołuje eksploatacja tych kopalni, jeszcze bardziej utrudnia wymianę między zachodnią i wschodnią populacją kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego, co powoduje utrwalenie rozdrobnienia gatunku i nie pozwala populacji wschodniej gatunku na osiągnięcie liczebności wystarczającej, aby zapewnić jej zdolność do przetrwania.
- 181 Królestwo Hiszpanii odpiera ten zarzut twierdząc, że kopalnie znajdują się na terenach niezalesionych, złożonych w przeważającej części z wrzosowisk, na których niedźwiedzice nigdy nie pojawiały się, aby wychowywać młode, nie z powodu tych kopalni, lecz raczej ze względu na brak siedliska korzystnego dla wychowu, co nie ma związku z możliwym niepokojeniem, jakie kopalnie mogłyby powodować w odniesieniu do wychowu młodych.

- 182 Według tego państwa członkowskiego autonomiczna wspólnota Kastylii i Leonu podjęła ponadto liczne środki zmierzające do poprawy siedliska niedźwiedzia brunatnego, między innymi odtworzenie jego siedliska w strefie korytarza Leitarięgo.
- 183 Królestwo Hiszpanii uważa, że choć północna część obszaru „Alto Sil” ma istotne znaczenie dla niedźwiedzia brunatnego, dotyczy to jednak terenu położonego daleko na północ od kopalni, na wysokości przekraczającej 1800 m, między prowincjami Asturią i Leonem, gdzie wiosną i jesienią niedźwiedzie żerują. Zwierzęta te nie prze-mieszczają się do części południowej tego obszaru, ponieważ tamtejsze siedlisko jest zupełnie inne.
- 184 Wreszcie, co się tyczy twierdzeń Komisji dotyczących strat siedliska 9230 – galicyjsko-portugalskich lasów dębowych z *Quercus robur* oraz *Quercus pyrenaica*, zdaniem Królestwa Hiszpanii straty dotyczą obszaru o powierzchni 17,92 ha w wypadku kopalni „Fonfría” i 19,90 ha w wypadku kopalni „Ampliación de Feixolín”. Ponieważ jednak całkowita powierzchnia tego siedliska na obszarze „Alto Sil” wynosi, według ostatnich badań, 4000 ha, a nawet 8000 ha, nie zaś 2600 ha, jak zostało to pierwotnie wskazane przy zaproponowaniu sklasyfikowania tego obszaru jako TZW, straty te są, w kategoriach względnych, pomijalne.

— Ocena Trybunału

- 185 Należy zbadać, w pierwszej kolejności, twierdzenie Komisji, jakoby z naruszeniem art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej objęte ochroną w ramach TZW „Alto Sil” siedliska uległy zniszczeniu po tym, gdy w grudniu 2004 r. obszar „Alto Sil” został sklasyfikowany jako TZW.

- 186 W tym względzie, jak wskazała rzecznik generalna w pkt 144–145 swojej opinii, z akt postępowania, w szczególności z tabeli czynnych kopalni przedstawionej w opracowaniu z 2005 r. wynika, że choć eksploatacja kopalni „Fonfría” i „Ampliación de Feixolín” naruszyła ten obszar, naruszenie to nastąpiło, w wypadku tej drugiej kopalni, po grudniu 2004 r. i dotyczyło obszaru o powierzchni co najmniej 19 ha.
- 187 Komisja twierdzi w drugiej kolejności, że na obszarach przylegających do przedmiotowych kopalni hałas i wibracje powstałe w wyniku działalności górniczej spowodowały poważne niepokojenie niedźwiedzia brunatnego, będącego gatunkiem o znaczeniu priorytetowym chronionym poprzez zakwalifikowanie jako TZW.
- 188 W tym względzie z raportu środowiskowego z dnia 7 listopada 2008 r. w sprawie przedsięwzięcia dotyczącego kopalni odkrywkowej węgla kamiennego w paśmie górskim Orallo (Villablino, Leon) „Feixolín”, prowadzonego przez przedsiębiorstwo Minero Siderúrgica de Ponferrada, który stanowi załącznik do skargi Komisji, wynika, że nastąpiła istotna utrata siedlisk kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego spowodowana przez kopalnię „Feixolín” w obrębie tak zwanego korytarza Leitariegos, że niedźwiedzie oddalają się o 3,5 do 5 km od obszaru oddziaływania hałasu i wibracji powodowanych przez kopalnię, i że kopalnia ta uniemożliwi lub znacznie utrudni dostęp niedźwiedzia brunatnego do tego korytarza, który stanowi przejście w kierunku północ–południe mające krytyczne znaczenie dla zachodniej populacji tego gatunku.
- 189 Znajduje to potwierdzenie w opracowaniu z 2005 r., w którym wskazano, w ramach analizy oddziaływania kopalni północnych, między innymi „Feixolín” i „Fonfría”, że korytarz Leitariegos, o szerokości 10 km, stanowi przejście o dużym znaczeniu dla zachodniej populacji tego gatunku, umożliwiające w szczególności kontakty między dwoma ważnymi skupiskami reprodukcyjnymi.

- 190 Opracowanie to stwierdza, że ryzyko pogorszenia i zamknięcia tego korytarza stanowi jedno z głównych zagrożeń dla przywrócenia kantabryjskiego podgatunku niedźwiedzia brunatnego, ponieważ może spowodować podział populacji zachodniej na dwie subpopulacje, a ostatecznie nawet podział całego podgatunku na trzy populacje.
- 191 W konsekwencji hałas i wibracje powodowane przez kopalnie odkrywkowe „Feixolín”, „Fonfría” i „Ampliación de Feixolín”, a także spowodowane przez te kopalnie zamknięcie korytarza Leitariegos stanowią zakłócenia TZW „Alto Sil”, które mają istotne znaczenie dla ochrony niedźwiedzia brunatnego.
- 192 Ponieważ zezwolenia na kopalnie odkrywkowe „Feixolín” i „Fonfría” zostały udzielone zanim obszar „Alto Sil” został objęty systemem ochrony przewidzianym w dyrektywie siedliskowej ze względu na sklasyfikowanie go jako TZW w grudniu 2004 r., pojawia się pytanie, czy – jak zostało to wskazane w pkt 156 niniejszego wyroku w odniesieniu do niekorzystnych skutków odczuwanych przez głośzka zwyczajnego powodowanych przez kopalnie, na które zezwolenia udzielono przed sklasyfikowaniem obszaru jako OSO w 2000 r. – możliwe jest uzasadnienie tych zakłóceń poprzez zastosowanie w drodze analogii art. 6 ust. 4 dyrektywy siedliskowej w odniesieniu do procedury krajowej, z której wynikałoby, że danemu państwu członkowskiemu nie można zarzucić naruszenia ust. 2 tego artykułu.
- 193 Królestwo Hiszpanii, opierając się w tym zakresie na analizie zawartej w opracowaniu z 2005 r., powołuje się w tym względzie na przemawiające za dalszym działaniem kopalni powody o charakterze zasadniczym wynikające z nadrzędnego interesu publicznego, a mianowicie bezpieczeństwo energetyczne, utrzymanie miejsc pracy i nieodwołalny charakter zezwoleń, a także na propozycje działań zmierzających do poprawy stanu siedliska niedźwiedzia brunatnego, w szczególności działań w zakresie odnowy roślinności korytarza Leitariegos.

¹⁹⁴ Jednak z art. 6 ust. 4 akapit drugi dyrektywy siedliskowej wynika, że jeżeli dany teren obejmuje typ siedliska przyrodniczego lub jest zamieszkały przez gatunek o znaczeniu priorytetowym, jedyne względy, na które można się powołać, to względy odnoszące się do zdrowia ludzkiego lub bezpieczeństwa publicznego, korzystnych skutków o podstawowym znaczeniu dla środowiska lub, po wyrażeniu opinii przez Komisję, innych powodów o charakterze zasadniczym wynikających z nadrzędnego interesu publicznego.

¹⁹⁵ Z tego wynika, iż ze względu na to, że niniejszy zarzut dotyczy niedźwiedzia brunatnego jako gatunku o znaczeniu priorytetowym objętego od 2004 r. ochroną w ramach TZW „Alto Sil”, oraz że Królestwo Hiszpanii nie powołuje się na względy takie jak te, o których jest mowa w art. 6 ust. 4 akapit drugi dyrektywy siedliskowej, zakłócenia stwierdzone w pkt 191 niniejszego wyroku nie mogą być uzasadnione na podstawie mającej charakter odstępstwa procedury krajowej analogicznej do procedury przewidzianej w tym przepisie.

¹⁹⁶ W konsekwencji część druga zarzutu czwartego zasługuje na uwzględnienie w odniesieniu do kopalni północnych, których dotyczy, a mianowicie „Feixolín”, „Fonfría” i „Ampliación de Feixolín”.

¹⁹⁷ Z uwagi na ogół powyższych rozważań należy stwierdzić, że:

- zezwalając na eksploatację kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i „Ladrones” bez uzależnienia wydania tego zezwolenia od oceny, która pozwoliłaby określić, opisać i ocenić w sposób odpowiedni bezpośrednio, pośrednio i kumulatywne skutki istniejących przedsięwzięć dotyczących eksploatacji kopalni odkrywkowych – z wyłączeniem, jeśli chodzi o niedźwiedzia brunatnego, kopalni „Ladrones”

Królestwo Hiszpanii naruszyło zobowiązania ciążące na nim na mocy art. 2, 3 i 5 ust. 1 i 3 zmienionej dyrektywy 85/337;

- od roku 2000, w którym sklasyfikowano „Alto Sil” jako OSO na podstawie dyrektywy ptasiej,

- zezwalając na eksploatację kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i „Ladrones” bez uzależnienia tego zezwolenia od właściwej oceny skutków tych projektów, a w każdym razie bez przestrzegania warunków pozwalających na realizację projektu pomimo wiążącego się z nim zagrożenia dla głuszca zwyczajnego – stanowiącego jedno z bogactw naturalnych uzasadniających sklasyfikowanie obszaru „Alto Sil” jako OSO – co mogło nastąpić w braku alternatywnych rozwiązań, ze względu na istnienie nadrzędnego interesu publicznego i po podaniu do wiadomości Komisji środków kompensacyjnych koniecznych dla zagwarantowania spójności z Siecią Natura 2000, oraz

- powstrzymując się od podjęcia środków koniecznych dla uniknięcia pogorszenia się siedlisk, w tym siedlisk gatunków, a także uniknięcia poważnego niepokojenia głuszca zwyczajnego, którego obecność na obszarze „Alto Sil” była powodem wyznaczenia OSO, spowodowanych prowadzeniem działalności przez „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia”,

Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do OSO „Alto Sil” zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 6 ust. 2-4 dyrektywy siedliskowej, w związku z art. 7 tej dyrektywy, oraz

- od grudnia 2004 r., powstrzymując się od podjęcia środków koniecznych dla uniknięcia pogorszenia się siedlisk, w tym siedlisk gatunków, a także uniknięcia poważnego niepokojenia tych gatunków powodowanego przez kopalnie „Feixolín”,

„Fonfría” i „Ampliación de Feixolín” Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do TZW „Alto Sil” zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 6 ust. 2 dyrektywy siedliskowej.

W przedmiocie kosztów

- ¹⁹⁸ Zgodnie z art. 69 § 2 regulaminu kosztami zostaje obciążona, na żądanie strony przeciwnej, strona przegrywająca sprawę. Na podstawie art. 69 § 3 regulaminu, w szczególności w razie częściowego tylko uwzględnienia żądań, Trybunał może postanowić, że koszty zostaną podzielone.
- ¹⁹⁹ W niniejszym przypadku należy uwzględnić okoliczność, że niektóre zarzuty Komisji nie zostały uwzględnione.
- ²⁰⁰ W konsekwencji należy orzec, że Królestwo Hiszpanii obok kosztów własnych pokrywa dwie trzecie kosztów poniesionych przez Komisję. Komisja pokrywa jedną trzecią swoich kosztów.

Z powyższych względów Trybunał (czwarta izba) orzeka, co następuje:

- 1) Zezwalając na eksploatację kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” i Ladrones” bez uzależnienia wydania tego zezwolenia od oceny, która pozwoliłaby**

określić, opisać i ocenić w sposób odpowiedni bezpośrednio, pośrednio i kumulatywne skutki istniejących przedsięwzięć dotyczących eksploatacji kopalni odkrywkowych – z wyłączeniem, jeśli chodzi o niedźwiedzia brunatnego (*Ursus arctos*), kopalni „Ladrones” – Królestwo Hiszpanii naruszyło zobowiązania ciążące na nim na mocy art. 2, 3 i 5 ust. 1 i 3 dyrektywy Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dz.U. L 175, s. 40), zmienionej dyrektywą Rady 97/11/WE z dnia 3 marca 1997 r.

- 2) Od roku 2000, w którym sklasyfikowano „Alto Sil” jako obszar specjalnej ochrony na podstawie dyrektywy Rady 79/409/EWG z dnia 2 kwietnia 1979 r. w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, zmienionej dyrektywą Komisji 97/49/CE z dnia 29 lipca 1997 r.,

— zezwalając na eksploatację kopalni odkrywkowych „Nueva Julia” „Ladrones” bez uzależnienia tego zezwolenia od właściwej oceny skutków tych projektów, a w każdym razie bez przestrzegania warunków pozwalających na realizację projektu pomimo wiążącego się z nim zagrożenia dla głuszca zwyczajnego (*Tetrao urogallus*) – stanowiącego jedno z bogactw naturalnych uzasadniających sklasyfikowanie obszaru „Alto Sil” jako obszaru specjalnej ochrony – co mogło nastąpić w braku alternatywnych rozwiązań, ze względu na istnienie nadrzędnego interesu publicznego i po podaniu do wiadomości Komisji Europejskiej środków kompensacyjnych koniecznych dla zagwarantowania spójności z Siecią Natura 2000, oraz

— powstrzymując się od podjęcia środków koniecznych dla uniknięcia pogorszenia się siedlisk, w tym siedlisk gatunków, a także uniknięcia poważnego niepokojenia głuszca zwyczajnego, którego obecność na obszarze „Alto Sil” była powodem wyznaczenia obszaru specjalnej ochrony,

spowodowanych prowadzeniem działalności przez „Feixolín”, „Salguero-Prégame-Valdesegadas”, „Fonfría”, „Ampliación de Feixolín” i „Nueva Julia”,

Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do obszaru specjalnej ochrony „Alto Sil” zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 6 ust. 2–4 dyrektywy Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, w związku z art. 7 tej dyrektywy.

- 3) Od grudnia 2004 r., powstrzymując się od podjęcia środków koniecznych dla uniknięcia pogorszenia się siedlisk, w tym siedlisk gatunków, a także uniknięcia poważnego niepokojenia tych gatunków powodowanego przez kopalnie „Feixolín”, „Fonfría” i „Ampliación de Feixolín” Królestwo Hiszpanii uchybiło w stosunku do terenu mającego znaczenie dla Wspólnoty „Alto Sil” zobowiązaniom ciążącym na nim na mocy art. 6 ust. 2 dyrektywy Rady 92/43.
- 4) W pozostałym zakresie skarga zostaje oddalona.
- 5) Królestwo Hiszpanii obok kosztów własnych pokrywa dwie trzecie kosztów poniesionych przez Komisję Europejską. Komisja Europejska pokrywa jedną trzecią swoich kosztów.

Podpisy